

בעזרת השם יתברך

קונטרס

לשון קדשו

דברות קודש של כ"ק מרן אדמו"ר רבן של ישראל

מרן **יואל טייטלבוים** זללה"ה

אבדק"ק סאטמאר יע"א

בימי השובבי"ם

שנאמרה בסעודה שלישית בעידן רעוא דרעוא

ס"ג ויחי תשי"ד

קונטרס זו מיוחד לשמיעה עם ההקלטה

נעתקו בלשון אידיש

בהוספת ביאורים והערות

להבנת הענין

שנת תשע"ח לפ"ק

יצא לאור ע"י
מערכת "לשון קדשו"
מאנטריאל קאנאדא
1-514-585-3040

קונטרס 47

לשמיעת הדברות קודש:

072-3333419 (בארץ ישראל) **1-718-298-4641**

(פון אייראפע 072-72-3333419+)

צו הערן די תורה ס"ג ויחי שובבי"ם תשי"ד

דרוקט: # → 14 → 12 → 1 → 6 → 1 (דרוקט אלע נומערן אינאיינעם)

(53 מינוט) קלאָר

קושיות ודיוקים בפרשת השבוע

א

וַיֹּאמֶר אֵלֵי הַנְּנִי מִפֶּרֶךְ וְהִרְבִּיתִךָ וְנִתְתִּיךָ לְקָהֹל עַמִּים וְגו', וְנִעְתָּה שְׁנֵי בָנֶיךָ הַנוֹלָדִים לְךָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם עַד בָּאִי אֵלֶיךָ מִצְרַיִמָּה לִי הֵם אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה כְּרֹאכְךָ וְשִׁמְעוֹן יִהְיֶה לִּי, וּמוֹלַדְתְּךָ אֲשֶׁר הוֹלַדְתָּ אַחֲרֵיהֶם לְךָ יִהְיֶה עַל שֵׁם אֲחִיהֶם יִקְרָאוּ בְּנִחְלָתָם.

אֲשֶׁר הוֹלַדְתָּ. זָאגט רש"י, אַם תּוֹלִיד [עוֹד].

ב

במזרחי פירש: מילת אֲשֶׁר היא במקום אַם.

דער אֲשֶׁר איז מלשון אַם.

פֶּאֶרְוּאָס, ווי דער מזרחי^א גיט צו פֶּאֶרְשֵׁטִין, איך קען דאָך נישט זאָגן [לשון ודאי] "אֲשֶׁר" תּוֹלִיד, ווייל מ'געפינט דאָך נישט אַז ער [יוסף] האָט נאָך געזאָלט האָבן קינדער, ממילא האָט ער דאָך נאָר געזאָגט בלשון ספק, אַז [=אויב] ס'וועט אַזוי זיין [שתּוֹלִיד עוֹד, אַז] עַל שֵׁם אֲחִיהֶם יִקְרָאוּ בְּנִחְלָתָם, דער אֲשֶׁר איז מלשון אַם.

ער פֶּלֶאָגט זיך מ'געפינט דאָס נישט אין ערגעץ אֲשֶׁר מלשון אַם.

זאָגט דער מזרחי מ'מוז אָבער דאָך אַזוי טייטשן [הגם שלא מצינו], אַזוי ווי מ'געפינט אַם מלשון אֲשֶׁר, אַזוי קאָן זיין טייטש אֲשֶׁר לשון אַם.

ג

קושיא ב:

האך אפשר שנבואת יעקב היה בדרך ספק שאם תוליד, ולא נתקיים?

ב) אָבער דאָס ענין איז דאָך אַ פֶּלֶא, ס'איז דאָך געווען אַ נבואה, יעקב אבינו האָט דאָך דאָס נישט געזאָגט בחנם, אַ זאָך וואָס איז נישט געשען, חלילה אַ דבר בטל, ווי קען דאָס זיין?, איבערהויפט ס'זאָל שטיין אין די תורה הקדושה אַ זאָך וואָס ס'איז נישט געשען קיינמאָל?.

דער אבן עזרא וויל טאָקע זאָגן מהאי טעמא, אַז ער האָט יאָ געהאָט, ער האָט נאָך געהאָט קינדער, נאָר ווייל זיי זענען נישט געווען גערעכנט פֶּאָר די שבטים האָט עס נישט גערעכנט די תורה הקדושה.

אָבער דאָס רוב [מפרשים] האַלטן דאָך נישט אַזוי, ס'זעט נישט אויס, [דאילו היו לו עוד בנים] העט עס גיווען גערעכנט געווען דער פסוק, צי העט מען זיי גערעכנט צו אפרים'ן צי צו מנשה'ן.

^א במזרחי (על רש"י ד"ה וּמוֹלַדְתְּךָ) וז"ל, מפני שאילו היה כמשמעו [שכבר נולדו לו] היה מביא גם אותם לאביו כדי לברך אותם, ואין לומר שלא הביאם מפני קטנותם, כי ברכת הנביא ברכת השם היא, ואין למונעה מפני קטנותם, ועוד מדוע לא הזכירם הכתוב בחילוק הארץ, להודיע שקיימו מאמר יעקב על שם אֲחִיהֶם יִקְרָאוּ בְּנִחְלָתָם, וכיון שלא הביאם יוסף לאביו כמו שהביא את אפרים ומנשה כדי לברכם, גם לא הוזכרו בענין הנחלה, יחוייב מזה בהכרח שיהיה פירוש אשר הולדת, אַם תּוֹלִיד שהוא מאמר מסופק, ולא כמשמעו שהוא מורה על הודאי, ואף על פי שלא מצאנו אשר במקום אַם, הנה מאחר שמצאנו אַם במקום אשר, יתכן לפרש גם מלת אשר במקום אַם.

ס'איז נישטאָ קיין שום רמז ורמיזא, צי יוסף האָט זיי געזאָלט ברענגען צו יעקב אבינו זיי צו בענטשן, צי שפעטער.²

רש"י זאָגט דאָך אויך מהאי טעמא נאָר אם תוליד, ווייל מ'געפינט נישט ער זאָל האָבן [עוד בנים], איז דאָך אַ פלא ס'זאָל זיין [בתוה"ק] אַ זאָך וואָס איז נישט.

ד

קושיא ג:

ומולדתך אֲשֶׁר הוֹלֵדְתָּ מִשְׁמַע לְשׁוֹן עֶבֶר, דכבר היה לו בנים, ולא מצינו רמז לזה בתורה?

ג) און דערנאָך, "הוֹלֵדְתָּ" איז לשון עֶבֶר, אם "תוליד" איז טייטש לשון עתיד, אַז דו וועסט נאָך האָבן, ס'שטייט דאָך בלשון עבר "ומולדתך אֲשֶׁר הוֹלֵדְתָּ", זעט אויס ער האָט שוין גאָר געהאַט.

על כל פנים איז דאָך דער גאַנצער פסוק אין פשטות גאָר עפעס אַן ענין פלא, ס'זאָל שטיין אין פסוק אַזאַ זאָך וואָס ס'האָט נישט קיין שום פלאַץ, און זאָגט גאָר בלשון עבר, און נאָך דערצו מ'געפינט נישט די גאַנצע זאָך גאָר אין פסוק, ווי זיי זאָגן זעט אויס אַז ס'איז גאָרנישט געווען דאָס גאַנצע, ער האָט נישט געהאַט נאָר אפרים און מנשה.

ה

קושיות ודיוקים בפסוק מי אֵלֶּה

וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת בְּנֵי יוֹסֵף וַיֹּאמֶר מִי אֵלֶּה, וַיֹּאמֶר [יוסף אַל אֲבִיו] בְּנֵי הֵם אֲשֶׁר נָתַן לִי אֱלֹקִים בְּזֶה.

קושיא ד:

אם ראה שאינם ראויים לכרכה מפני אלו שעתידים לצאת, מה הועיל אמירת יוסף בְּנֵי הֵם?

ד) לכאורה איז דאָך אַ פלא, דער מדרש פרעגט דאָך עס נאָך אין מדרש תנחומא³, זיי זענען דאָך כסדר געווען ביי אים בתלמוד, י"ז שנים האָבן זיי אים מְשַׁמֵּשׁ געווען, און פלוצים האָט ער זיי נישט דערקענט, ער האָט געפרעגט מי אֵלֶּה.

נאָר ווייל ער האָט געזען אַז ס'וועט אַרויסקומען יִרְבֶּעם מיט אַחָאב, האָט ער געפרעגט מי אֵלֶּה שאינם ראויים לכרכה.

רש"י ברענגט דאָך אויך אַזוי, [נסתלקה שכנה ממנו, ווייל] ער האָט געזען מה שעתידי לצאת [ובקש יוסף רחמים וכו' ונחה עליו רוח הקודש].

נו וואָס האָט ער [יוסף] געענטפערט בְּנֵי הֵם אֲשֶׁר נָתַן לִי אֱלֹקִים בְּזֶה, לכאורה ווידעראום אַז דער פעלער איז נאָר וועגן דעם ווייל ער האָט געזען

² דאילו אֲשֶׁר הוֹלֵדְתָּ פירושו שכבר נולדו, היה צריך להביאם שיעקב אבינו יברכם, ואילו אֲשֶׁר הוֹלֵדְתָּ פירושו שיוליד לעתיד, למה לא הזכירם אצל הנחלות, וכדברי המורחזי לעיל (הערה א).

³ במדרש תנחומא (ויחי, סימן ט) וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת בְּנֵי יוֹסֵף וַיֹּאמֶר מִי אֵלֶּה. אמר רבי יהודה בר שלום וכי לא היה מכירן, והלא בכל יום יום יושבין ועוסקין בתורה לפניו, ועכשיו הוא אומר מי אֵלֶּה? לאחר ששמשו אותו שבע עשרה שנה שעמד במצרים לא הכירן? אלא שראה לירבעם בן נבט ולאחאב בן עמרי, שעומדין מאפרים עובדי עכו"ם, ונסתלקה רוח הקודש ממנו. כשראה יוסף כך מיד נשתטח בקרקע ובקש רחמים לפני הקב"ה ואמר רבון העולם אל תחזירני היום בבושת פנים, מיד הכניס הקב"ה רוח הקודש ביעקב וחזר וברכן.

וואָס ס'קומט אַרויס, וואָס האָט ער אים געענטפערט בְּנֵי הֵם אֲשֶׁר נָתַן לִי אֱלֹקִים בְּזֶה, זיי זענען טאַקע די קינדער און ער האָט זיי געהאַט דאָרטן, אָבער נישט אויף 'זיי' האָט ער דאָך געטראָפֿן דעם פעלער, ער האָט דאָך נאָר געזען 'ירבעם' מיט 'אחאב' און אויף דעם איז דאָך נישטאָ קיין שום תירוץ, אַז דאָס איז געווען דער פעלער האָט ער דאָך אים גאַרנישט געענטפערט.

און ווייל ער האָט "מתפלל געווען" צו השי"ת, איז געווען צוריק שְׂרָתָה עליו שכינה און ער האָט זיי געבענטשט, אַזוי זאָגט דאָך רש"י און דער מדרש, אָבער דער בְּנֵי הֵם אֲשֶׁר נָתַן לִי אֱלֹקִים בְּזֶה איז דאָך נישט קיין אנטוואַרט אויף דעם.

1

קושיא ה:

הגם שראה מה שעתיד לצאת מהם עדיין קשה השאלה מִי אֵלֶּה, כִּי בהם עצמם לא היה שום שינוי?

(ה) און וואָס איז דער מִי אֵלֶּה?

לכאורה פאַרוואָס האָט ער זיי נישט דערקענט, לכאורה 'זיי' זענען דאָך געווען די זעלבע, וואָס האָט ער געפרעגט מִי אֵלֶּה, ער האָט דאָך נאָר געזען דעם פעלער אין יוצאי חלציהם, ער האָט געטראָפֿן [חסרון אין] וואָס ס'קומט אַרויס פֿון אפרים ומנשה.

און דער אמת ס'איז דאָך אַרויסגעקומען אַנדערע [אויך, כמו שפירש"י בפסוק] וְזָרְעוּ יִהְיֶה מְלֵא הַגּוֹיִם, [שִׁיצָא מִמֶּנּוּ] יהושע. און די אַלע וואָס זענען אַרויסגעקומען, די אַלע קדושים און צדיקים.

איבערהויפט לעתיד וועלן די [ירבעם ואחאב] אויך אַ תיקון האָבן, לכאורה אַז ער האָט געקוקט ווייטער [היה לו לראות גם התיקון].

נאָר אַף עַל פִּי כֵן דער פגם אינדערמיט [גְּרָמָה שלא היה יכול לברכם], ווי דער בעלי ברית אברהם פונעם חסד לאברהם ברענגט^ה, מצאתי כתוב אַז דער שטן האָט אַהינגעשטעלט די עגלים פאַר די אויגן, די עגלים פֿון ירבעם^ה, און דאָס האָט פֿון אים פאַרשטעלט, האָט ער נישט געקענט בענטשן, עד שגער ה'

¹ עיין ירושלמי (כלאים פ"ט ה"ג) ובבראשית רבתי (ויגש מו, כח) איתא וְאֶרְיָה פִּקְקָר יֹאכֵל תִּבְּן (ישעי' יא, ז) אֶרְיָה זה משיח בן דוד שבא מיהודה שנקרא אריה, גור אֶרְיָה יְהוּדָה (מט, ט). פִּקְקָר, זה משיח בן יוסף שנקרא שור שנאמר בְּכֹד שׁוֹרָו (דברים לג, ז). יֹאכֵל תִּבְּן, לשעבר ירבעם בן נבט שהיה מאפרים היה שונא רחבעם המלך שהיה מיהודה, שהיה מחלוקת ביניהם, אבל לעתיד לבא יהיה שלום בין שני משיחים הללו ולא יקנאו זה בזה, ועליהם הוא אומר וְסָרָה קִנְאָת אֶפְרַיִם (ישעי' יא, יג), הוי וְאֶרְיָה פִּקְקָר יֹאכֵל תִּבְּן, שניהם ידברו תבונה לישראל ולא יקנאו זה בזה.

ובספר פני דוד (להחיד"א, פרשת מסעי) מביא בשם הרב החסיד מהר"ר אליעזר נחמן פואה זצ"ל בספר מדרש בחידוש, דכשם שאמרו דאם אומרים שמועה מפיו שפתותיו דובכות בקבר, כך כשמספרים בגנותו מצטער, ויש לו כפרה. ולזה שנינו במשנה (סנהדרין פ"ג, מ"ב) שלשה מלכים ירבעם אחאב ומנשה אין להם חלק לעולם הבא, כי בספורה וכויוצא, היה להו כפרה, עכ"ד.

^ה בספר בעלי ברית אברהם (להגאון) וז"ל, מצאתי כתוב שכאשר הביא יוסף את מנשה ואת אפרים לפני אביו לברכם בא השטן והכניס צורת העגלים שעתידי להעמיד ירבעם והפסילים שעתידי להעמיד אחאב והעמידם לפני יעקב ואז נסתלק ממנו שכינה ע"ד אומרו (תהלים ה, ה) לא יִגְרַף רֶעַ, ואז גער הקב"ה בשטן והוציא את העגלים לחוץ, ומיד חזרה השכינה ושרתה על יעקב.

בהשטן און ער האָט אוועק גענומען פון דאָרטן די עגלים, אַזוי זאָגט ער אַז ער האָט געטראָפֿן, מצאתי כתוב. על כל פנים דער מי אַלֶּה מיט דעם [בני הם אֲשֶׁר] נתן לי אֱלֹקִים בָּזֶה, דאָס ברויך פשט.

ז

קושיא ו:

צ"ב למה אמר האָספּוּ הלא איתא בחרגום יונתן דכל הבנים היו סביב למשתו?

האָספּוּ וַאֲגִידָה לָכֶם אֶת אֲשֶׁר יִקְרָא אֶתְכֶם בְּאַחֲרִית הַיָּמִים.

(ו) לכאורה וואָס איז דער "האָספּוּ", אַלע זענען דאָך דאָרטן געווען, די קינדער.

ווי דער תרגום יונתן זאָגט, אַז זיי זענען געשטאַנען סביב לְמִשְׁתּוֹ, אַלע צוועלף שבטים מיט אפרים ומנשה זענען דאָרט אַלע געשטאַנען, פון וואו האָט ער זיי געדאַרפֿט מאַספֿ זיין, ער האָט זיי געדאַרפֿט אַרײַן רופן, דאָס איז דאָך דעמאָלטס געווען, האָבן זיי דאָך דאָס אַלעס געהערט, וואָס איז שײַך צו זאָגן האָספּוּ, זיי זענען דאָך דאָרט געווען, פון וואו האָבן זיי זיך געזאָלט צוזאַממלען.

ח

קושיא ו:

צ"ב הלשון אֲשֶׁר "יקרא" אתכם, דהלשון מורה כאילו יש ענין של מקרה, והלא הכל בהשגחה פרטית?

וַאֲגִידָה לָכֶם אֶת אֲשֶׁר יִקְרָא אֶתְכֶם [בְּאַחֲרִית הַיָּמִים].

(ז) [צ"ב דהול"ל] ואגידה לכם את אשר "יהיה לכם", וואָס איז דער "יקרא".

[והלא מצינו] וְאֵם תִּלְכוּ עִמִּי קָרִי (ויקרא כו, כא), זאָגט דער רמב"ם וואָס איז דער חטא, וואָס איז טייטש [וְהִלַּכְתֶּם עִמִּי] בְּקָרִי, [וְהִלַּכְתִּי עִמָּכֶם] בְּחִמַּת קָרִי?, זאָגט דער רמב"ם, דער פשט איז מ'וועט אָנהענגען אלעס אין אַ מְקָרָה, מ'דאַרף וויסן אַלעס איז בהשגחה עליונה, דאָס אַלײַן איז אַ חטא אַז מ'הענגט אָן בְּמְקָרָה, איז מען נישט נותן לב אַז מ'זאל תשובה טוהן, אַנדערש טוהן די מעשים.

איז דאָך דאָס דער חטא, דאָס לשון מְקָרָה, [כמו שכתוב וְהִלַּכְתֶּם עִמִּי] בְּקָרִי, צום סוף האָט יעקב אבינו גאָר געזאָגט אֶת אֲשֶׁר יִקְרָא אֶתְכֶם, וואָס איז דער "יקרא" וואָס ס'וועט זיך טרעפֿן, די אַלע זאכן בְּאַחֲרִית הַיָּמִים זענען נישט קיין מְקָרִים, ס'איז דאָך אַלעס בהשגחה עליונה, האָט ער געדאַרפֿט זאָגן אַן אַנדער לשון אַז ס'קומט בהשגחה, וואָס איז דער אֲשֶׁר יִקְרָא אֶתְכֶם.

ט

קושיא ח:

צ"ב כוונת הברכה המלאך הגאל אתי "מפל רע" יברך את הנערים

(ח) יעקב אבינו האָט געזאָגט המלאך הגאל אתי "מפל רע", יברך את הנערים. [וצ"ב כוונת הברכה להגאל מכל רע].

¹ בריש הלכות תענית, ובמורה נבוכים (חלק ג, פרק לו), ובאגרת תחיית המתים.

דברי התעוררות לימי השובבי"ם

ס'איז ידוע, אז מ'קומט אריין אין די וואָכן הייבט זיך אָן די ימי השובבי"ם, - איבערהויפט אין אַ שנת העיבור - זענען די ימי השובבי"ם מסוגל צום תיקון פון 'דעם' חטא, די טעג זענען מסוגל אויף דעם חטא. ס'איז דאָך ידוע אז דאָס איז דער פונדאמענט אַלעמאַל געווען, פון אידישקייט און פון תיקון המדות וואָס אַ איד ברויך מתקן צו זיין, ס'איז דאָך ידוע.

איבערהויפט אין די לעצטע יאָרן עיקבא דמשיחא [שאז] איז דאָס התעוררות [שקרובים להגאולה, ועל כן] אין די זמנים איז דאָך דער קטרוג אַזוי גרויס, די לעצטע זמנים ווען אידן ברויכן געהאַלפן ווערן, ס'איז דאָך שוין די לעצטע יאָרן עיקבא דמשיחא, מ'האַלט שוין פאַר די ישועה, [ועל כן הנסיונות הם קשים כל כך, כי בזה תלוי הגאולה].

ס'איז דאָך ידוע אז אין דעם איז תלוי [הגאולה], דאָס איז דער שורש, קיבוץ נדחי ישראל, דאָס איז תלוי אין תיקון חטא הידוע. איבערהויפט היצט ווען דער קטרוג איז אַזוי גרויס, אַזאַלעכע שווערע צייטן, איז דאָס פון די גרעסטע יסודות פונעם תיקון, אַז מ'האַט די זכיה דעם תיקון חטא הידוע.

יא

איבערדעם יוסף הצדיק איז געווען דער שורש פון דער מדה, וַיִּשְׁלַחֲנִי [אַלְקִים לַפְּנִימָה] לָשׂוּם לָכֶם שְׁאֵרִית בְּאֶרֶץ, איבערדעם איז דורך אים געווען די ישועה.

די גאולת מצרים איז געווען זיין כח, ער האָט באַפעסטִיגט אידן דאָרט אין מצרים אַז זיי זענען געווען גְדוּרִים בְּעָרִיזוֹת, אַזוי ווי ס'שטייט אין מדרש¹, און דורכדעם איז געווען די גאולה און מתן תורה. און לעתיד וועט אויך זיין משיח בן יוסף פאַר משיח בן דוד.

יב

ווי שווער זענען די נסיונות [אלעמאל געווען], און נאָך שווערער אין דעם דור. ס'איז אייביג געווען אַן עבודה, אפילו אין די פריעריגע דורות איז דאָס געווען אַן עבודה, וויאָזוי זיך מְקַשֵּׁט זיין מיטן תיקון פון דער מדה. זעט מען דאָך נאָך אין די ספרי הראשונים, אין דברי חכמינו ז"ל, וואָס מ'געפינט אַז חכמינו ז"ל, די חכמים הייסן דערויף האָבן מסירת נפש ממש, אַזאַ זאָך וואָס ס'איז מבואר אין די תורה הקדושה [רק] ברמז, שטייט דערויף, חכמינו

¹ במדרש (ויק"ר לב, ה) גַּם נָעוּל אֶחָדִי כָּלָה גַּל נָעוּל מַעֲיָן חֲתוּם (שה"ש ד, יב). אמר רבי פנחס בשם רבי חייא בר אבא, גַּל נָעוּל, עַל יְדֵי שְׁגִדְרוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּצְרִים עֲצָמָן מִן הָעֶרְוָה, נִגְאָלוּ מִמִּצְרַיִם וְכוּ', יוֹסֵף יָרַד לַמִּצְרַיִם וְגִדְרָה עֲצָמוֹ מִן הָעֶרְוָה וְנִגְדְּרוּ יִשְׂרָאֵל בִּזְכוּתוֹ. אמר רבי חייא בר אבא כדאי היה גְּדוּר עֶרְוָה בַּעֲצָמוֹ שֶׁנִּגְאָלוּ יִשְׂרָאֵל עַל יְדֵיו.

ז"ל האבן געזאגט [זיי האבן] געהייסן דערויף האבן ממש "מסירת נפש", ווי די גמרא זאגט אין נדה (יג:) תבקע כרסו חלילה, מ'זאל נישט פוגם זיין. מ'דארף דאך נישט דערציילן דאס גרויסע שוועריגייט, ס'איז אייביג געווען גרויסע נסיונות אין דער מדה, איבערהויפט בימינו אלה אין דעם שפלות הדור, אין די זוהמת הארץ, אין דעם שפלות הדור איז נאך שווערער, בארבע פינות העולם דארטן וואו אידן זענען, ווי גרויס איז דאס שפלות, און מ'דארף האבן גרויס סייעתא דשמיא, מ'זאל ניצול ווערן די נערי בני ישראל.

יג

כלו בעשן ימי, ווי זיי טייטשן נאך אין די פריעריגע ספרים, ס'שטייט אז פון דעם עשן פון די מערכה פון בית המקדש פון די קרבנות, פון דעם עשן זענען זונדן געווען די חיצונים, דורכדעם האבן בחורי ישראל געהאט מנוחה. אבער נאכ'ן חורבן איז דאס שווערער געווארן, ווייל ס'איז נישטא דער עשן המערכה פארלייגן זיי זיך מער אויף בחורי ישראל, איבערדעם איז כלו בעשן ימי.

יד

ווי גרויס זענען די נסיונות, נאך איידער מ'קומט נאך לכלל דעת, זענען זיך שוין די כוחות היצר מתגבר, און דערנאך אז מ'הייבט אן צו פארשטיין, מ'הייבט אן צו זען [חומר הענין] מפי סופרים ומפי ספרים, איז זיך שוין שווערער מתגבר צו זיין, מ'איז שוין דערינען, ווי גרויס דער כח ברויך צו זיין אז מ'זאל די זכיה האבן מ'זאל זיך מתגבר זיין מ'זאל נישט פוגם זיין און מ'זאל מתקן זיין וואס מ'האט ביז היצט פוגם געווען. איבערדעם זענען די טעג אז מ'זאל מתקן זיין, דאס איז דאך דער שורש פון יעדן איד.

יעדע עבודה בתורה וביראה, בתורה ובתפלה, גייט מען גאר אנדערש צו, אויב מ'האט נישט פוגם געווען אין דעם חטא. און ווידעראום פארקערט, א גרויסן כח התורה והתפלה ברויך מען האבן מ'זאל דאס מתקן זיין. און וואס איז דער תיקון?, טאקע נאר מיט רחמים וחסדים פונעם בורא עולם, מיט רחמים וחסדים.

טו

במקומות שבני ישראל נמצאים יש כוחות הטומאה גדולים

איבערדעם זענען גרויס די נסיונות, איבערדעם זעט מען ווי מ'פירט אידן אויף אזעלכע פלעצער, אזוי ווי אידן זענען געווען אין מצרים ערות הארץ,

^ח בתפלה למשה (תהלים קכ, ד) פי כלו בעשן ימי. על פי מה שכתבו כי על ידי שמאבד ניצוצות קדושים על ידי ה"ז ר"ל נגרע ימים, כי כמה ניצוצות קדושים שיש לו לתקן יש לו ימים כנגדן. והנה ידוע (בזהר הקדוש תרומה דף קל) דבזמן שבית המקדש היה קיים היה עמוד עשן אחד מאבירים ופדרים מתעקם לצד והולך לצד צפון, ועל ידי זה היה נייתא לבחורי ישראל מאותו חטא. והיינו כלו בעשן, רוצה לומר בשביל העשן שנחסר, כלו ימי ח"ו.

זענען געווען [המַצְרִיִּים] שְׁטוּפֵי זְמָה, הָאֵט מען אַהֲיִן געפֿירט אידן, און אידן האָבן געהאַט אַ כּח זיי זענען 'דאָך' געווען גְדוּרִים בְּעִרְיֹת.
זיי זענען 'דאָך' געווען גְדוּרִים בְּעִרְיֹת, זיי האָבן געהאַט נאָך פון פריער איז געווען יוסף הצדיק און יעקב אבינו מיט די הייליגע שבטים, ס'איז נאָך געווען אין דעם דור פון די יוצאי מצרים איז נאָך געווען קדושים וואָס זיי האָבן נאָך געקענט יוסף הצדיק, זיי האָבן נאָך געקענט יעקב אבינו, ס'איז נאָך געווען אַזאַלעכע וואָס זענען נאָך געווען פון דעמאָלטס, ס'איז נאָך געווען יחידי סגולה וואָס זענען נאָך געווען פון אָנהייב פונעם דור, ס'איז נאָכנישט אַזוי לאַנג געווען, פונדעסטוועגן זענען געווען די נסיונות זייער גרויס, [עד כדי כך אז] זיי זענען געוואָרן מְשַׁקְעִים אין מ"ט שערי טומאה.

בעווינו הרבים היצטערט פירט מען אויך אידן אויף די אַרגסטע פלעצער, היינט איז דאָך די זוהמא און דאָס שפלות אַרגער ווי ס'איז געווען אין יענע צייטן, און די נסיונות זענען נאָך גרעסער.
איבעראַל זענען די נסיונות גרעסער, איבערהויפט אין 'די' מדינות אַזוי ווי ס'איז היינט, ס'איז וואָס אַמאָל מער דאָס התגברות דאָס חציפות מיט די פירצות הדור, און אידן ברויכן אויסהאַלטן, קודם פון די אומות.

טז

הרשעי ישראל התחלת הסתתם הוא על ידי תערובות

און נאָכדעם איז נאָך - זעירין אינאָן וואָס ס'איז געבליבן אַביסל אידן וואָס מ'ווייסט נאָך אַז ס'איז דאָ אַ תורה אַז ס'איז דאָ אַ קבלת עול מלכות שמים אויף דער וועלט - איז נאָך אַרגער די נסיונות מיטן גלות פונעם ערב רב, וואָס זיי זענען משוקע אין די אַלע תאוות און אידן ברויכן זיך מתגבר צו זיין, איבערדעם איז נאָך שווערער.

ווי מ'זעט בעווינו הרבים, טאַקע צווישן אידן אַליין, די אַלע כוחות פונעם ס"מ, פון די אַלע מסיתים ומדיחים, דאָס ערשטע הייבט זיך אָן מיט תערובות, די אַלע כיתות מינים ממינים שונים, דאָס ערשטע הייבט זיך אָן מ'וואַרפט אַריין גיפט אין די נַעֲרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מיט תערובות בחורים ובתולות וכדומה וכהנה, אָן דעם גייט עס נישט, אַזוי אַז מ'ווערט משוקע אין די אַלע כוחות [הולכים חס ושלום מְדַחֵי אֵל דְּחִין], דאָס דאַרף מען דאָך נישט צו זאָגן, דאָס דאַרף מען דאָך נישט אויסצורעכענען.^ט

יז

און פריער איז געווען איבעראַל כְּמַעֲשֵׂה "אַרְץ מִצְרַיִם" [בחוץ לארץ], היצט האָט מען גאָר די נסיונות אַריינגעוואָרפן טאַקע גאָר בְּמִקוֹם הַקִּדְּשׁ [בארץ ישראל]. איז דאָס נאָך אַרגער און נאָך נידריגער, וואָס איז געווען די עצה פון בלעם? וואָס האָט ער געטוהן?, ער האָט מפקיר געווען "בְּנוֹת מִדְיָן".

^ט מצוי מאוד שרבינו נזהר שלא לגמור דברים שאינו טובים, כמו עניני חטא או קטרוג, וכדומה.

און דאָס האָט געברענגט די צרה וואָס מ'האָט דערנאָך געליטן די כ"ד אָלף מישראל, מ'האָט מפקיר געווען "בנות מדין".

דאָס איז נאָכנישט געווען קיינמאָל, מ'זאָל מפקיר זיין "בנות ישראל"!

בעונותינו הרבים. אוי לנו שפך עלתה בימינו!

בעונותינו הרבים, די גזרות קשות ומרות. מ'איז דאָרט אין גלות טאָקע ביי

די רשעי ישראל.

וואָס ס'איז גאָר קיין שום ספק נישט, [אז דאָס] וואָס די גמרא זאָגט די תתקע"ד דורות^א וכו' והן הן עצי פנים שבדור, אז מ'האָט אפירגענומען די גרעסטע מידה פון די תתקע"ד דורות און מ'האָט זיי שותל געווען מ'האָט זיי איינגעפלאַנצט אין דעם לעצטן דור^ב, און גאָר צווישן אידן דעם גרעסטע טייל, הן הן עצי פנים שבדור, ווי גרויס זענען די נסיונות וואָס דאָס ברענגט, ממילא ברענגט דאָך דאָס פונקט פארקערט די כחות מזהמים וואָס דאָס ברענגט.

יח

ווי דער מדרש זאָגט (שמור"ר מג, טו) משה רבינו האָט געזאָגט למה ה' יחרה אפך בעמך אשר הוצאת מארץ מצרים (שמות לב, יא), זאָגט דער מדרש אַ משל, דער מדרש זאָגט אַ משל, איינער אַ פאָטער האָט געפירט דעם זוהן, ער האָט אים אריינגעפירט בשוק של זונות, און דערנאָך איז ער נתקלקל געוואָרן דאָרטן, דערנאָכדעם ער האָט געטוהן עבירות איז ער אויף אים ברוגז געווען ער האָט אים געוואָלט הרג'נען, האָט אים איינער געפרעגט וואָס ביסטו אויף אים ברוגז, דו האָסט דאָך אים אהין געפירט, וואָס איז יענער שולדיג.

אזוי האָט משה רבינו געזאָגט למה ה' יחרה אפך בעמך "אשר הוצאת מארץ מצרים", דו האָסט דאָך זיי געברענגט פון מצרים פון ערות האָרץ, למה ה' יחרה אפך בעמך.

יט

ווי גרויס די נסיונות זענען, אַז דאָס ביסל אידן וואָס זיי ווילן נאָך זיין אידן, האָט מען אַרונטער געוואָרפן אונטער אַזא דרוק.

וואָס קען מען נאָך זאָגן, דאָס אליין איז שוין דער גרעסטער לימוד זכות, ווען מ'קוקט זיך אָן.

^א כדכתיב (במדבר כה, ט) ויהיו המתים במגפה ארבעה ועשרים אלף.

^ב בגמרא (חגיגה יג, א) תנא, אמר רבי שמעון הקטיר, אלו תתקע"ד דורות שקמטו להכראות קדם שנברא העולם ולא נברא, עמד הקדוש ברוך הוא ושתלן בכל דור דור, והן הן עצי פנים שבדור.

^ג בספר זרע יצחק (להגאון רבי יצחק חיות, על משניות) כתב על המשנה (סוטה פ"ט מ"ט) בעקבות משיחא חוצפא יסגא. בתוספות יום טוב בשם רש"י, בסוף הגלות לפני ביאת המשיח. והטעם נראה לי, דאיתא במדרש אין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שעלו במחשבה להבראות. וצריך להבין מה שאמר "שעלו במחשבה", משמע שעדיין לא נבראו, ואי קאי אנשמות שבחדר הגוף, אלו הלא כבר נבראו. ויש לומר על פי דאיתא במדרש דבר צנה לאלף דור התורה היה ראוי ליתן אחר אלף דור, והיא ניתנה אחר כ"ו דורות מאדם ועד משה העולם היה ראוי להבראות תתק"ד דורות קודם, אלא שראה הקב"ה שיהיו רשעים גמורים לכן לא בראם שנאמר (איוב כב, טז) אשר קמטו ולא עת, ועמד ושתלן בכל דור דור והן הן עצי פנים שבדור. וזה שאמרו אין בן דוד בא עד שיכלו הנשמות שעלו במחשבה להבראות, רוצה לומר אותן התתק"ד דורות שיהיו בכל דור דור. והוא שאמרו בעיקבות דמשיחא דצריכין להבראות כל אותן הנשמות שעלו במחשבה והן עצי פנים שבדור, ולכן חוצפא יסגא, וק"ל.

ס'איז גענוג נסיונות אז מ'האט אידן געפירט - איך ברויך נישט צו זאגן - טאקע דא אין דער מדינה [אמעריקע] אַרץ הטמאה.
ווי געפערליך איז אז מ'גייט ארויס אויף די גאס, וויאזוי זעען אויס די גאסן טאקע דא, און אידן, איבערהויפט אידישע קינדער פֿאָרן ישראָל, ווען מ'גייט דורך די גאסן און מ'לעבט דאָס דורך, אז מ'קאָן זיך דורכלעבן אז מ'זאָל נישט פוגם זיין, ווי אַ גרויס ענין איז דאָס אויכעט.
ווי די גמרא זאָגט (פסחים ק"ג) הקב"ה איז מכריז ברכיע על רֶנֶךְ הדר בעיר ואינו חוטא", איבערהויפט נאָך אין אַזאַ מקום מְזוּהָם אַזוי ווי גרויס דאָס פריצות איז היינט.

כ

בארץ הקדושה הוא עבשיו הווהמא הגדולה ביותר

און נאָך מער, נאָך גרעסער זענען די נסיונות, ווייל פריער האָט מען כאָטש געוואוסט [אז] במקום הקודש איז אַן השפעת קדושה, אַרץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹקֶיךָ דִּרְשׁ אֹתָהּ (דברים יא, יב), האָט מען כאָטש געוואוסט דאָס. היינט איז דאָך דאָרט איז דאָך נאָך דאָס אַרגסטע, די גרעסטע זוהמא, אַזוינס וואָס ס'טוט זיך נישט אין קיין שום אומה ולשון, אין קיין שום מדינה הערט מען דאָס נישט, ווי גרויס איז די זוהמא.
בעווייניו הרבים איז דער כח פונעם ס"מ, ער האָט פאַרדרייט די דעות. בעווייניו הרבים וויפיל אידן ס'איז נאָך דאָ, אידישע אידן, וואָס מ'זעט נאָכנישט היינט אויך נישט דעם אמת, מ'ווייסט נאָכנישט ווי מ'האַלט בעוונותינו הרבים.
בעווייניו הרבים ס'איז ביי מיר קיין שום ספק, אַז אידן האָבן שוין געהאַלטן ביי דער גאולה, און בעווייניו הרבים דאָס [מלכות המינות] איז געווען דער כח, מיט דעם האָט מען עס מַעֲפֵּב געווען.
השם יתברך ירחם, ס'זאָל שוין נישט לאַנג דויערן, ס'קען שוין נישט לענגער דויערן.

כא

ביאור הקושיות בפרשת השבוע

איבערדעם דאָס קען זיין [לכאור קושיא ד' וה'], מיט דעם וואָס דער מדרש זאָגט לָמָּה ה' יִתְּרָה אָפָּה בַּעֲמָךְ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם [שחטא העגל נגרם על כי היו במצרים ערות הארץ] (כנ"ל אות יח).

שורש חטא העגלים של ירבעם, נמשך על ידי שלא תיקנו חטא העגל בשלימות

לאָמיר זען, די עַגְלִים פון ירבעם'ן שטאַמט דאָך אויך פון חטא העגל", אָנגעהויבן האָט זיך עס ביים חטא העגל, און דאָס וואָס איז געבליבן - ס'איז

²¹ במהרש"א (חידושי אגדות): לא הזכיר מאי מכריז עליהן למעליותא. ואפשר דמכריז עליהן הִזְהָרוּ בָּהֶן!

²² במדרש (איכה רבתי ב, ג) עד הִיכֵן חֲטָאוּ שֶׁל עֵגֶל קִים. רַבִּי בְּרַכְיָה וְאַמְרִי לֵה רַבִּי נַחֲמִיָּה בֶּן אֶלְעָזָר, עַד עֲגָלִיו שֶׁל יִרְבְּעָם בֶּן נֶבֶט הָיָה דְּכָתִיב (הושע ז, א) כִּרְפָאִי לְיִשְׂרָאֵל וְנִגְלָה עֵינֵי אֶפְרַיִם וְרֵעוֹת שְׁמֵרוֹן. אָמַר

געבליבן עפעס דערפון מ'האט עס נישט מתקן געווען בשלימות - דאס האט דערנאך געברענגט [בדרך] עברה גוררת עברה, די עגלים בימי ירבעם און בימי אחאב נאך ארגער, דער שורש איז געווען דער חטא העגל.

שורש חטא העגל בא מוזהמת מצרים

און דער חטא העגל האט זיך גענומען פון דעם, אזוי ווי דער מדרש זאגט, ווייל ס'איז געווען מ'האט אין זיך געהאט עפעס נאך פון די זוהמת מצרים, דאס איז געווען דער לימוד זכות למה ה' יחרה אפך [בעמך] אשר הוצאת מארץ מצרים.

כב

יעקב אבינו ראה העגלים ואמר מי אלה, אך בא לבני ישראל חטא גדול כזה

איבערדעם יוסף הצדיק, ווען יעקב אבינו האט געזען די עגלים איז ער זייער דערשראקן געווארן, [ואמר מי אלה], וואו קומט דאס עפעס צווישן אידן אזא מאס [מדת חטא].

והשיב לו יוסף, בני הם אשר נתן לי אלקים "בזה" שנולדו בארץ מצרים ערות הארץ וזה גרם החטא

האט אים יוסף הצדיק פארענטפערט ווייסטו פארוואס, ווייל בני הם אשר נתן לי אלקים "בזה", זיי זענען דא פון 'דאנעט', פון מצרים פון ערות הארץ, אפילו ווי גרויס זיי זענען [הבני יוסף], אבער דאס ציהט זיך [דורות], זרע ישראל וועלן דאך דא אויפגעוואקסן ווערן.

ס'וועט זיין טאקע יציאת מצרים, אבער דורך דעם [שהיו במצרים] וועט עס ברענגען דערנאכדעם דעם חטא העגל און די אלע זאכן [עגלים של ירבעם].

כג

ביז ס'וועט זיין דער עולם התיקון ברויך מען דורכגיין די אלע נסיונות.

עמקו מחשבותיו יתברך שמו, עמקו מחשבותיו יתברך שמו, אז מ'ברויך דורכגיין אזוינע שווערע נסיונות, ווי גרויס דאס טינקעלקייט איז.

אז מ'קוקט אריין אין ספרים הקדושים, מ'האט געזען פריער אויכעט, אבותינו ספרו לנו, מ'האט אייביג מתמרמר געווען אויפ'ן תוקף הגלות, ווי די גמרא זאגט (סוטה מט.) משחרב בית המקדש אין לך יום וכו', יעדער טאג איז ארגער פונעם פריעריגן טאג.

מ'האמיר געזען דערפריער אז מ'האט מתאונן געווען ס'איז געווען "שלעכט", אבער אז מ'קוקט זיך נעבעך היינט אן, זעט מען [אז] יענץ איז נאך געווען "צוקער זיס".

אוי מי יתנונו כירחי קדם! [שיהיה לנו רק] דאס גלות וואס זיי - אונזערע עלטערן - האבן מיטגעמאכט, זיי האבן נישט מיטגעמאכט אזעלכע צרות אזא מין ביטער שפלות ווי מ'איז היינט, אזא מין צרות אזא מין שפלות.

הקדוש ברוך הוא, באתי לרפאות לישראל מחטאו של עגל, ונגלה רעות שומרון [שמלכי ישראל היו בשומרון, ושם היה מושב ירבעם שעשה העגלים].

כד

ביאור קושיא ז

בגודל ההסתרה נראה הכל כמקרה

איבערדעם שטייט אין די תורה אַתְּ אֲשֶׁר "יִקְרָא" אַתְּכֶם.

בימי הנביאים היו מזהירים מקודם בכל פעם שבא איזה צרה שלא תבוא

אייביג בימי הנביאים ווען ס'איז געווען, על כל צרה שלא תבוא, האָבן די נביאים געזאָגט [מקודם], מ'האָט מזהיר געווען על התשובה, מ'האָט געזאָגט חלילה אַז מ'וועט נישט קיין תשובה טוען וועט זיין דעם און דעם. טאָקע אויפ'ן חורבן האָבן זיי דאָך מתנבא געווען כל ימיהם.

אפילו רשע כפרעה הוהירו מקודם על המכות, ולא בא פתאום

אפילו די מצריים, אפילו פרעה מלך מצרים דעם רשע, האָט מען אויך געזאָגט, כִּי אִם מֵאֵן אַתָּה לְשַׁלַּח וְגו', האָט מען אים מתַּהַר געווען איידער מ'האָט געשיקט די מכה.

בזמן הנביאים הוהירו בכל הדורות כשם ה'

ס'איז געווען נְבִיאֵי ה' און מ'האָט מתַּהַר געווען אין נאָמען פון השי"ת, אַזוי איז געווען בכל הדורות, ביז צום [בנין] בית שני איז געווען חגי זכריה און מלאכי.

בזמן בית שני היו התנאים הקדושים שידעו הכל מקודם ברוח הקודש

און דערנאָך ווען ס'איז שוין נפסקה הנבואה, איז געווען די הייליגע תנאים ברוח קדשם האָבן זיי אויך געזאָגט, האָבן זיי פאָראויס געזאָגט.

רבי יוחנן בן זכאי האָט דאָך אויך געזאָגט פערציג יאָר פריער [קודם חורבן בית שני] ווען ס'האָבן זיך געעפנט די טויערן פון בית המקדש^{טו}, האָט ער געזאָגט מ'ווייסט שוין אַז עתידין ליחרב, דער חוט השני האָט נישט מלפֿין געווען, מ'האָט אלעס געזען פאָראויס, די הייליגע תנאים האָבן געזאָגט פאָראויס.

און אפילו איי ס'האָט נישט גענוצט, ס'איז געווען נביאי הבעל און ס'איז געווען דאָס התגברות גרויס, אָבער דאָך האָבן זיך אידן געהאָט אין וואָס אַנצוכאָפן, איז נישט יעדער אַזוי אַריינגעפאלן, ס'איז געווען נביאי אמת וואָס מ'האָט מתַּהַר געווען.

אָבער די לעצטערע יאָרן, די גרויסע ביטערע הסתרה, ס'האָט זיך אויפגעהערט דער כח הנבואה, אַז מ'איז נישט מתַּהַר, מ'מוז אַליין זוכן אין די ספרים הקדושים אַז מ'וויל זען דעם אמת.

חלילה די אַלע צרות זעט עפעס אויס ווי אַ מקרה, פריער האָט דאָך נישט אַזוי אויסגעזען ווי אַ מקרה, ווייל מ'האָט דאָך פאָראויס געזאָגט מ'האָט מתַּהַר געווען, אָבער היינט אַז ס'איז די גרויסע הסתרה, אַלע צרות קומען וואָס

^{טו} בגמרא (יומא לט:) תנו רבנן, ארבעים שנה קודם חורבן הבית, לא היה גורל עולה בימין, ולא היה לשון שָׁל זְהוּרִית מִלְּבִין, ולא היה נר מערבי דולק, והיו דלתות ההיכל נפתחות ממאליהן, עד שגער בהן רבן יוחנן בן זכאי, אמר לו, היכל היכל, מפני מה אתה מִבְּעִית עצמך? יודע אני כן שסופך עתיד ליחרב, וכבר נתנבא עליך זכריה בן עדוא (זכרי' יא, א) פֶּתַח לִבְנוֹן דְּלִתִּיד וְתֹאכַל אֶשׁ בְּאֶרְצִיךָ.

מ'רעכט זיך גאָרנישט, [משא"כ] דערפריער האָט מען זיך גירעכט [=געראַכטן], ווער ס'האָט עפעס געגלייבט האָט זיך גירעכט אויף דעם אַלעמען. ביים חורבן [בית ראשון] האָט מען זיך גירעכט דערויף, וואָרן ס'איז געווען נביאים וואָס זיי האָבן געזאָגט.

בזמן המקדש [השני] די הייליגע חכמים ברוח קדשם איז אויך געווען קרוב לנבואה, אַזוי איז געווען די אַלע יאָרן וואָס ס'איז נישט געווען די גרויסע הסתרה.

היצט איז מען דאָך אָבער מיט דעם געשלאָגן, וְאֲנִי הִסְתַּר אֶסְתִּיר פְּנֵי, מיט די גרויסע הסתרה, דאָס זענען דאָך די לעצטע נסיונות אַז מ'ווייסט נישט גאָרנישט, פלוצים קומען די צרות, און מ'מיינט חלילה ס'איז אַ מַקְרָה.

כה

מ'זאָל זיך באַרעכענען, דאָס אַלעס וואָס מ'האָט מיטגעמאַכט [בשנות הזעם] האָט זיך עמיצער [דען] גירעכט פאַראויס אַז ס'קען אַזוינס זיין? מ'האָט זיך גאָרנישט אויסגעמאַלן דאָס וואָס אידן האָבן מיטגעמאַכט, אַז ס'איז גאָר אַ מציאות ס'זאָל אַזוינס זיין.

מ'האָט געוואוסט טאַקע אַז מ'איז מלא עונות ופשעים, מ'האָט געקאַנט זען אין ספרים הקדושים, מ'איז מקובל געווען מאבותינו ורבותינו, האָט מען טאַקע געזען, האָט מען געקאַנט וויסן, וואָס זאָל מען טוהן בעווננו הרבים דאָס פירצות הדור דאָס גרויסע שפלות און די גרויסע נסיונות.

אָבער דאָך, אַז ס'איז נישט געווען קיין נביאים, ס'איז נישט געווען דער כח וואָס זאָל זאָגן פה אָמר ה', האָט זיך קיינער נישט גירעכט אויף אַזעלכע צרות. ביז צו די לעצטע רגע ווער האָט זיך אויסגעמאַלן אַז ס'קען אַזוינס גאָר געשען, האָט מען דאָך שוין גענוג געקאַנט לערנען (במשנה אבות פ"א מ"ז) אַז אַל תִּתֵּי'אֵשׁ [מן הפּרענות].

השם יתברך זאָל שוין אָפהיטן אידן ס'זאָל שוין מער קיין צרות נישט זיין, אָבער אַשְׁרֵי אָדָם מִפְּחַד תְּמִיד^{טז}, מ'קאַן ביי זיך נישט זיכער זיין, ווער קאַן זיך אויסמאַלן אויף אַזעלכע זאַכן.

און טאַקע אויף דעם מצב וואָס מ'זעה מיר בארצינו הקדושה, הגם דאָס האָט מען געקאַנט פאַרשטיין מיטן שכל, אָבער אף על פי כן האָט מען זיך דאָך נישט גירעכט.

און אַזוי מיט אַלעמען ווער ווייסט דען נאָך [מה שעתיד עוד להיות] - השם יתברך זאָל זיך מרחם זיין - וואָס ס'קאַן חלילה פלוצים צו קומען, ווער ווייסט דען וואָס.

כו

איבערדעם יעקב אבינו האָט אָבער געזען - שטייט דאָך - דעם אחרית הימים, דער מדרש זאָגט^{יז} [שהראה להם יעקב] מלחמת גוג ומגוג מיט תחיית

^{טז} באבות דרבי נתן (נוסחא ב פרק יז) ואל תתיאש מן הפורענות, שכל מי שהוא מתיאש מן הפורענות לכו מפחד עליו כל היום שנאמר אֲשֶׁרִי אָדָם מִפְּחַד תְּמִיד (משלי כח, יד).

המתים מיט'ן בית המקדש האחרון, ער האָט דאָך אַלעס געוויזן [באומרו] אַת אַשֶׁר יִקְרָא אֶתְכֶם בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים, אַזוּי זאָגט דער מדרש.
איבערדעם האָט ער געזאָגט וְאַגִּידָה לָכֶם אֶת אַשֶׁר "יִקְרָא" אֶתְכֶם, אַ בַּחֲנִינָה מְקַרָּה [שיהיה הכל בלי הגדה מראש. ומיושב קושיא ז].

כז

מאחר שאין בטחון אמיתי בהש"ת, הכל בא כמקרה, בדרך מדה כנגד מדה

אפשר איז דאָס טאַקע מדה כנגד מדה, ווען מ'העט געהאָט דעם אמת'דיגן
בטחון, העט דאָס נישט גיווען געווען, איבערדעם איז דאָס מדה כנגד מדה.

כח

דער עוֹן [הידוע] אַליין ווערט אויך אָנגערופן קרי, איז אויך עפעס אַזוּי, וואָרן
דאָס איז דאָך נישט ווי אַן אַנדערער עוֹן וואָס מ'טוט בידיים בשעת מ'טוט עס,
דאָ אַט בשעת חלילה ווען די מְקַרָּה טרעפט זיך דעמאָלטס איז מען גאָר בשינה
אָדער כדומה, מ'ווייסט גאָרנישט. אָבער דעם פעלער האָט מען געמאַכט
דערפריער, מ'האָט זיך נישט [אָפּגעהיטן המחשבות, וכמו שדרשו] וְנִשְׁמַרְתָּ מִכָּל דְּבָר
רָע, שלא ירהר אדם ביום ולא יבא לידי טומאה בלילה^ט, מ'האָט זיך נישט
אָפּגעהיטן פון קיין הרהורים רעים, [נאָר] דעמאָלטס האָט מען זיך נישט
אויסגעמאַלן אַז ס'וועט ברענגען אַזוּי ווייט.

ווען מ'איז נישט געשטאַנען מ'זאָל זיך מתגבר זיין אויף די כוחות פון די
הרהורים, האָט מען זיך נישט אויסגעמאַלן אַז דער הרהור וועט טאַקע ברענגען
חלילה צו אַן עבירה, האָט מען זיך אויף דעם נישט גירעכט [=געראַכטן], און
דערנאָכדעם קומט עס גאָר פלוצים, דעמאָלטס איז מען שוין נישט ביי זיך,
קומט עס גאָר בשעת שינה ווען מ'איז גאָרנישט ביי זיך, ס'איז שוין אַזוּי ווי אַ
מְקַרָּה, [ולכן] ווערט עס אָנגערופן קרי, ס'איז געווען אַ מְקַרָּה, אָבער די 'מְקַרָּה'
האָט אַ 'מקור', ס'איז פריער עפעס געווען אַזוינס וואָס ס'איז נישט געקומען
בְּמְקַרָּה.

און אַזוּי בעונונו הרבים אַזוּי זענען די עונשים מדה כנגד מדה אַז ס'קומט
פלוצים אַזוּי ווי אַ מְקַרָּה. אָבער דער אמת [איז] ס'איז נישט קיין מְקַרָּה, נאָר
בהשגחה עליונה פון פריער דורך די מעשים.
איבערדעם איז דאָס אַשֶׁר "יִקְרָא" אֶתְכֶם בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים, וויאָזוּי ס'וועט
אויסזעהן באחרית הימים ווי אַ מְקַרָּה.

כט

ביאור קושיא ו

האָפּס כולל ב' לשונות, להתחבר עם מאמינים בה', ולהתרחק מהדיוף

איבערדעם זאָגט מען "האָספּו".

^ט במדרש רבה (ויחי צח, ב), אַת אַשֶׁר יִקְרָא אֶתְכֶם "בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים", רבי סימון אמר מפלת גוג הראה להם,
היך מה דאת אמר (יחזקאל לח, טו) "בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים" תִּהְיֶה. רבי יהודה אמר בנין בית המקדש הראה להם,
היך מה דאת אמר (מכילת ד, א) וְהָיָה "בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים" יִהְיֶה הַר בֵּית ה' נָכוֹן.

^י בגמרא (עבודה זרה כז, ב), תנו רבנן, וְנִשְׁמַרְתָּ מִכָּל דְּבָר רָע (דברים כג, י), שלא ירהר אדם ביום ויבוא
לידי טומאה בלילה. פירש"י, וסמך ליה (בפסוק יא) כִּי יִהְיֶה בֶּן אִישׁ אַשֶׁר לֹא יִהְיֶה טָהוֹר מְקַרָּה לַיְלָה, וקא
מְזַהַר לִיהָשֶׁמֶר שלא יבא לידי כך. [ורבינו בדרכו בהירות הלשון, אמר ולא יבוא]

האָספּו האָט אַסאַך טייטשן, [בפשטות] האָספּו איז אַ לשון אסיפה, צוזאַמנעמען, און אַמאַל איז האָספּו טייטש פאַרקערט, [אַשר ימצא בשדה] וְלֹא יֵאָסֵף הַבִּיתָה (שמות ט, יט), אַז מ'נעמט אַריין אין שטוב אַריין מ'ציהט זיך צוריק, ווערט דאָך אויך אַנגערופן אסיפה, ס'איז דאָ אַסאַך פסוקים אַזאַלעכע. וְאָספּתו אֶל תּוֹךְ בֵּיתָךְ [גוג' וְהִשְׁבַּחְתוּ לוֹ] (דברים כב, ב).

אַמאַל איז פאַרהאַנדן אַזאַ דור וואָס [נתקיימה הנבואה וְהָיָה] הָאָמֶת נַעֲדָרֶת שְׁנַעֲשִׁית עֲדָרִים עֲדָרִים וְהוֹלֶכֶת^ט.

אַזוי ווי דער רמב"ם זאָגט מ'מוז גיין אין אַ מִדְבָּר, ס'איז אַמאַל פאַרהאַנדן אַז מ'מוז זיך צוריקציען מ'מוז גאָר אַנטלויפֿן.

בעווייניגן הרבים וואָס מ'איז בשפלות, און ס'איז פאַרהאַנדן דאָרט וואו מ'איז מוזהר אויף הַתְּחַבְּרוּת, צווישן די וואָס זענען מאמינים אין הקב"ה און מ'גייט מיטן דרך התורה, און ווידעראום פון אַזעלכע וואָס ס'איז פאַרקערט מוז מען אַנטלויפֿן, מוז מען זיך צוריקציען.

ל

מה שצוה עקב לבניו האָספּו, לא היתה הכוונה על אותו הזמן, רק על אַחֲרֵית הַיָּמִים.

איבערדעם הייסט דאָס "האָספּו" ער זאָגט אַ לשון הכולל אויף צוויי זאַכן, וואָרן ער האָט דאָך געזאָגט בַּאֲחֵרִית הַיָּמִים, דעם האָספּו האָט ער נישט געזאָגט אויף דעמאָלטס, ער האָט דאָך געזאָגט אַלעס אויף בַּאֲחֵרִית הַיָּמִים, ער האָט געזאָגט "האָספּו" וְאֶגִּידָה לָכֶם אֵת אֲשֶׁר יִקְרָא אֶתְכֶם "בַּאֲחֵרִית הַיָּמִים", האָט ער געזאָגט לשון האָספּו [שכולל ב' לשונות].

לא

ווי דער אמת, דאָס אַלעס גייט אויף שפּעטער די גאַנצע נבואה, אַלע דברי נביאים זענען דאָך רוב דבריהם אויף די גאולה העתידה און אויף די צרות פון די לעצטע יאָרן פון עיקבא דמשיחא, דער גאַנצער עיקבא דמשיחא ווי ס'שטייט וְהָיָה הָאָמֶת נַעֲדָרֶת וְסָר מֵרַע מִשְׁתַּלָּל אִין יִשְׁעִי הַנְּבִיא (נט, טו), איז נישט געווען דעמאָלטס, דאָס אַלעס האָט ער געזאָגט אויף דעם זמן פון עיקבא דמשיחא, אויף דעם קומען די אַלע פסוקים.

^ט בפסוק (ישעי' נט, טו), וְהָיָה הָאָמֶת נַעֲדָרֶת וְסָר מֵרַע מִשְׁתַּלָּל.

ובגמרא (פנהרשין צו), מאי וְהָיָה הָאָמֶת נַעֲדָרֶת, אמרי דבי רב, מְלַמֵּד שְׁנַעֲשִׁית עֲדָרִים עֲדָרִים וְהוֹלֶכֶת לה. מאי וְסָר מֵרַע מִשְׁתַּלָּל, אמרי דבי רבי שילא, כל מי שסר מרע, משתלל על הבריות. ובמהרש"א (בחידישו אגדות) מפרש: נעדר האמת לגמרי לא יתכן וכו'. ובילקוט אמר שנעשית עדרים עדרים במִדְבָּר, ואין שיהיה, נראה דרצה לומר, כי אנשי אמת יהיו הולכים ונחבאים בַּמִּדְבָּרוֹת, מפני הדור הרע ההוא וכו'. וכן מה שאמר מאי וְסָר מֵרַע מִשְׁתַּלָּל וכו', דודאי יהיו גם צדיקים באותו דור, אלא שיהיה הצדיק מוחזק כשוטה ומשתלל בעיני הבריות.

^ז ברמב"ם (דעות ו, א), דרך ברייתו של אדם להיות נמשך בדעותיו ובמעשיו אחר ריעיו וחביריו נוהג כמנהג אנשי מדינתו, לפיכך צריך אדם להתחבר לצדיקים ולישב אצל החכמים תמיד כדי שילמוד ממעשיהם, ויתרחק מן הרשעים ההולכים בחושך כדי שלא ילמוד ממעשיהם וכו', וכן אם היה במדינה שמנהגותיה רעים ואין אנשיה הולכים בדרך ישרה, ילך למקום שאנשיה צדיקים ונוהגים בדרך טובים וכו', ואם היו רעים וחטאים שאין מניחים אותו לישב במדינה אלא אם כן נתערב עמהן ונוהג כמנהגם הרע, יצא למערות ולחוחים ולמדברות, ואל ינהיג עצמו בדרך חטאים.

לב

ביאור הנבואה הַצָּרִי אֵין בְּגִלְעָד

ס'שטייט אין ירמ' (ח, כב), ירמ' הנביא האָט געזאָגט, הַצָּרִי אֵין בְּגִלְעָד אַם רפּא אין שָׁם בִּי מְדוּעַ לֹא עָלְתָה אַרְכַּת בֵּת עַמִּי. פּלאָגן זיך אַלע וואָס איז דער פּשט. (דאָס זאָגט מען אין דער הפטורה פון תשעה באב, ס'איז אַ פסוק אין ירמ').

לג

פירוש רש"י והרד"ק: גלעד הוא מקום הצרי שמשם בא

רש"י מיטן רד"ק זאָגן פשט^{כא}, הַצָּרִי אֵין בְּגִלְעָד, אין גלעד איז געוואקסן צרי, ווייל לכאורה פארוואס זאָגט ער עפעס גלעד, וואָס איז דארטן אַ רופא, וואָס עפעס גראָד אין גלעד, זאָגן זיי ווייל צרי וואקסט אין גלעד.

ירמ' הנביא אמר בדרך משל: כמו שיש בגלעד צרי, כמו כן היו יכולין למצוא צדיק ללמוד ממנו דרך התשובה [ומפרש רש"י] איבערדעם זאָגט ער [הפסוק] אַ מְשָׁל, אַם רפּא אין שָׁם, האָט מען דען נישט געקאָנט טרעפן צדיקים מ'זאל זיך פון זיי לערנען. האָט ירמיה הנביא געזאָגט, מ'האָט זיך געקאָנט לערנען, הַצָּרִי אֵין בְּגִלְעָד, אין גלעד איז דען נישטאָ קיין צרי, דאָרט איז דאָך דאָס פלאַץ פון צרי, אַם רפּא אין שָׁם, איז דען נישטאָ אַ רופא ער זאל היילן.

אזוי [שואל הנביא], האָט מען דען נישט געקאָנט טרעפן צדיקים מ'זאל זיך לערנען דרכי התשובה [מהם], מְדוּעַ לֹא עָלְתָה אַרְכַּת בֵּת עַמִּי, נאָר ווייל מ'האָט נישט תשובה געטוהן, אזוי טייטשן זיי.

וצ"ב למה נקט דוקא המושל של צרי הבא מגלעד ולא בענין אחר

[אַבער] ס'איז שווער פארוואָס כאַפט ער גראָד אָן צרי מיט גלעד, ס'איז דאָ אַנדערע זאכן וואָס ס'איז דאָ אין מקומות, וואָס אַ שייכות האָט אַהער צרי מיט גלעד.

לד

בתרגום יונתן: שאמר ירמ' הנביא, למה אין בי מעשים טובים לבקש על ישראל, הלא תאבתי ללמוד מאליהו הנביא דער תרגום זאָגט^{כב}, ס'איז אַ פלא, דער תרגום זאָגט אַז ירמ' הנביא האָט געזאָגט: דְּלִמָּא לִית בִּי עוֹבְדִין טְבִין לְמַבְעֵי עַל בֵּית יִשְׂרָאֵל, איך האָב נישט גענוג מעשים טובים איך זאל קאָנען בעטן פאַר אידן?, הֲלֹא מִחֲמִיד הָוִיתִי אֵיךְ הָאָב דאָך געגלוסט לְאוֹלָפְנִיָּה דְּאַלְיָה נְבִיא דְּמַגְלָעַד, אַלְיָהוּ ווערט דאָך אָנגערופן אַלְיָהוּ הַגִּלְעָדִי, ער קומט פון גלעד, איך האָב דאָך געלערנט, איך האָב דאָך ליב געהאַט געגלוסט צו לערנען פון אליהו הנביא, אַם רפּא אין שָׁם,

^{כא} ברש"י הַצָּרִי אֵין בְּגִלְעָד. שהצרי בא משם, כמו שנאמר (ירמ' מו, יא) עָלִי גִלְעָד וקחי צרי, כלומר וכי לא היו להם אנשים צדיקים ממי ללמוד ויטיבו דרכיהם.

וברד"ק הַצָּרִי אֵין בְּגִלְעָד. אמר דרך משל אם אין צרי בגלעד אם רופא אין שם לרפאות עמי ממכות, וגלעד היה מקום הצרי כמו שאמר גם כן עָלִי גִלְעָד וקחי צרי והיא רפואה לחללים קשים כמו נשיכת הנחש וזולתו כלומר לא יהיה להם שלום מזאת הצרה, וכי אין חסיד ביניהם שיכפר הקל בעדו:

^{כב} בתרגום יונתן: אַמֵּר יְרֵמְיָה נְבִיא דְּלִמָּא לֹא אִית בִּי עוֹבְדִין טְבִין לְמַבְעֵי עַל בֵּית יִשְׂרָאֵל, הֲלֹא מִחֲמִיד הָוִיתִי לְאוֹלָפְנִיָּה דְּאַלְיָה נְבִיא דְּמַגְלָעַד דְּפִתְגָמָהּ אֵינּוּן אַסּוּתָא, אַרִי עַל דְּלֹא תְבוּ בְּכֵן לֹא סְלִיקַת אַסּוּ לְמַחַת כְּנִשְׁתָּא דְּעַמִּי.

[דַּתְגְּמוּהִי אֵינֶנּוּ אֶסוּתָא] זיינע ווערטער זענען דאָך אַ רפואה "אסותא", נו איז דאָך אַ קשיא מדוע לא עֲלֵתָה אַרְכַּת בֵּת עַמִּי, אלא מאי [אַרִי עַל דָּלָא תְּבִין] ווייל מ'האַט נישט תשובה געטוהן, [בְּכֵן לֹא סְלִיקַת אִסוּ לְמַחַת כְּנֻשְׁתָּא דְעַמִּין], אַזוי ברענגט דאָרט דער תרגום.

לה

וצ"ב למה תאב ללמוד דוקא מאליהו הנביא, שלא היה תלמידו והיה ביניהם שנים עשר דורות

לכאורה וואָס האָט ער עפּעס [תאב ללמוד] גראָד פון אליהו'ן, איז דאָך אויך שווער, ער איז דאָך נישט געווען קיין תלמיד, [וצ"ב אומר] הָלֹא מִחֲמִיד הָיִיתִי עַר הָאֵט געגלוסט צו לערנען פון אליהו.

ער איז נישט געווען קיין תלמיד פון אליהו'ן, ירמי' הנביא איז געווען סוף פון בית [ראשון] ביים חורבן, און אליהו איז געווען נאָך פאַר'ן בנין כמה מאות שנים פריער, צוועלף דורות איז געווען צווישן זיי, אליהו איז נסתלק געוואָרן בימי אלישע, בימי אלישע איז דאָך אליהו עָלָה בְּסַעְרָה הַשְּׁמַיָּמָה, און פון אלישע'ן ביז צו אים איז געווען אפשר צוועלף דורות נאָך, פון אלישע'ן ביז צו ירמי' הנביא.

אַזוי ווי דער רמב"ם רעכנט אויס אין די הקדמה [לפירוש המשניות] דעם סדר המקבילים פערציג דורות פון משה רבינו ביז צו רב אשי'ן, קומט אויס אַז פון אליהו'ן ביז ירמי' הנביא איז געווען אַן ערך פון צוועלף מקבילים, נו וואָס האָט ער עפּעס גראָד [תאב ללמוד] פון אליהו'ן.

לו

ואם כוונתו שהתורה שקיבל היה גם מאליהו, היה יכול לומר עד משה רבינו?

איבערהויפּט, וואָס האָט ער געדאַרפּט צו זאָגן דוקא "אליהו", ער האָט דאָך מקבל געווען אַלעס, האָט ער געקאַנט זאָגן ביז צו "משה רבינו".

לז

וביותר קשה, הלא ירמי' הנביא שמע מהקב"ה בעצמו כה אָמַר ה', ולמה תאב ללמוד מאליהו הנביא?

אַבער דער עיקר [שיש להקשות], ער האָט דאָך געזאָגט די נבואה כה אָמַר ה', דער פסוק אַלִיין איז דאָך אויך אַ נבואה, יעדער אות וואָס ס'איז אין דברי נביאים, אין די נבואה שנכתבה לדורות, ווי די גמרא זאָגט (מגילה יד.) די נביאים וכתובים זענען נבואות שנכתבו לדורות, דאָס אַלִיין זאָגט דאָך אויך די נבואה. און ירמיה וואָס ער האָט געזאָגט האָט ער דאָך געזאָגט פון הקב"ה, פאַרוואָס האָט אים הקב"ה, האָט מען אים געראַטן [בנבואה] ער זאָל זיך פאַררופן אויף אליהו'ן, ער האָט דאָך געזאָגט כה אָמַר ה', ער האָט דאָך אַלדינגס געזאָגט אין נאָמען פון הקב"ה, מ'האַט דאָך אים דאָס מַגְלָה געווען די נבואה, פאַרוואָס האָט מען אים עפּעס געראַטן [לומר] הַצִּירִי אֵין בְּגִלְעָד, גראָד פון אליהו'ן.

לח

כמה נבואות שבירמיה ישעיה ויחזקאל סובבים על דורות אלו באחרית הימים

נאָר אַבער זעט אויס, די רוב נבואות פון ירמיה זענען דאָך אויף דעם דור, אויף דעם חורבן און אויף ביאת המשיח זענען דאָך רוב נביאים, אַלע די ענינים

פון ביאת המשיח טרעפט מען דאך דאָרט אין די נביאים, ירמיה, ישעיה, און יחזקאל.

איבערדעם קאָן זיין האָט ירמיה הנביא געזאָגט אויף דעם לעצטן דור, הַצָּרִי אֵין בְּגִלְעָד.

לט

אליהו הנביא יבוא לְיִשְׂרָאֵל את העם לתשובה

ס'שטייט דאָך (מלאכי ג, כג) הִנֵּה אֲנִי שֹׁלֵחַ לָכֶם אֶת אֱלֹהֵי הַנְּבִיא לִפְנֵי בּוֹא יוֹם ה' הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא, לִפְנֵי בּוֹא יוֹם ה' וועט זיין שְׁלֹחַ לָכֶם אֶת אֱלֹהֵהוּ.

דער רמב"ם זאָגט (מלכים יב, ב) אַז ער וועט קומען מִיִּשְׂרָאֵל זיין הָעָם לתשובה. דאָס איז אַמאָל געוויס [=זיכער], אַז אליהו וועט קומען וועט ער זיכער אַרײַנשײנען אין אידישע הערצער, און ווער ס'איז נאָר ראוי תשובה צו טוהן וועט אודאי תשובה טוהן.

בזמן הקצין יהי בירור מי שהוא ראוי לראות בישועת ה' ולבוא אֶל אֲדָמַת יִשְׂרָאֵל

אויסער די וואָס ס'איז טאָקע חלילה חס ושלום פון די וואָס וועלן נדחה ווערן, ווי ס'שטייט דאָך (יחזקאל כ, לח) וּבְרוּתֵי מִכָּם הַמְרָדִים וְהַפּוֹשְׁעִים, אין די מדבר וועט מען זיי אַוועקפירן, וְאֶל אֲדָמַת יִשְׂרָאֵל לֹא יָבוֹא, ס'וועט זיין אַ בירור אין די מדבר, אַזוי זאָגן דאָך די פסוקים.

די משנה זאָגט דאָך אַזוי, דער פסוק, די משנה אין עדיות ברענגט עס אויך, אַזוי ווי דער ראב"ד זאָגט דאָרטן פשט²², די וואָס זיי וועלן נישט ראוי זיין נאָל אַדָּמַת יִשְׂרָאֵל לֹא יָבוֹא.

אַבער דער איד וואָס ער האָט נאָר אַ ניצוץ נוועט אודאי תשובה טון בביאת אליהו ומשיח.

מ

[אחר שהוכיח רבינו ענין הבירור שהיה בקץ הגאולה, מתפלל שנוכה לחזור בתשובה ונוכה לראות בישועת ה']

השי"ת זאָל העלפן: מ'זאָלמיר אַלע זיין פון די וואָס זיי וועלן יאָ תשובה טוהן דעמאָלטס, און מ'וועט נישט חלילה נדחה ווערן. מ'זאָלמיר נאָך די זכיה האָבן צו זען ישועת ישראל.

דאָס איז דאָך דער תכלית! אויף עפעס אַנדערש האָמיר אונז שוין נישט וואָס צו גלוסטן!

אויף וואָס האָמיר אונז נאָך צו דערוואַרטן?, וואָס קאָן מיר נאָך דערוואַרטן אויף דעם עולם, אויף דעם עולם השפל?

²² במשנה (עדות פ"ב מ"ט) הָאֵב זוכה לָבֶן וְכֹר' וּבְשָׁנִים, וּבְמִסְפַּר הַדּוּרוֹת לִפְנֵי, וְהוּא הַקֵּץ. ומביא התוספות יום טוב דברי הראב"ד, והמבואר מדבריו שקץ הגאולה, ונחמות הנביאים הם ב' דברים נפרדים. וזה תוכן דבריו, ואני תמה למה הוא נותן שני קצרים, בְּשָׁנִים, וּבְדּוּרוֹת וכו'. ונראה לי דהאי דקאמר ובמספר דורות לפניו הוא הקץ וכו', מכל מקום לענין הטובות והנחמות האמורות להם, במספר הדורות הוא תולה. ומונה והולך, שמומן גאולת מצרים עד שנכנסו בארץ ישראל היה ארבעים שנה, וכן היה בגלות בבל שלסוף שבעים נגאלו, שהיו שנת שתיים לדריוש. אבל ירושלים לא נבנתה עד סוף שלשים ושתיים לארתחששתא כי אז נחישבה העיר וכו'. וכן לימות המשיח כשיגאל אותם הקב"ה לא יכנסו מיד לארץ, אבל יוליך אותם למדבר העמים כנבואת יחזקאל (כ, לה-לח) וְהִבֵּאתִי אֹתָם אֶל מְדִבְרַת הָעַמִּים וְנִשְׁפָּטִי אֹתָם שָׁם וְגו', וְהִעֲבַרְתִּי אֹתָם תַּחַת הַשֶּׁכֶּט וְגו', וּבְרוּתֵי מִכָּם הַמְרָדִים וְהַפּוֹשְׁעִים בִּי, מֵאַרְצָן מְגוּרֵיהֶם אוֹצִיא אוֹתָם וְאֶל אֲדָמַת יִשְׂרָאֵל לֹא יָבוֹא, עד כאן תוכן דבריו.

נאָר אַז מ'זאָלמיר די זכיה האָבן צו זען ישועת ישראל!
 מ'זאָל קענען זאָגן (ישעי' כה, ט) הִנֵּה אֶלְקֵינוּ זֶה קִיְנוּנוּ לֹא וְיִוְשִׁיעֵנוּ זֶה ה' קִיְנוּנוּ
 לוֹ נִגְלִיהָ וְנִשְׁמָחָה בִּישׁוּעָתוֹ!
 מ'זאָלמיר דערוואַרטן דאָס וואָס מ'האָמיר געהאָפט נאָך אויף ישועת
 ישראל!.

מא

אליהו הנביא יחזיר את הכלל ישראל בתשובה

אָבער דאָס איז דאָך אַמאָל געוויס, אַז אליהו וועט קומען, וועלן אודאי
 אידן תשובה טוהן, דאָס איז דאָך דער תכלית, הִנֵּה אָנְכִי שִׁלַּח לָכֶם אֶת אֱלֹהֵי
 הַנְּבִיא לִפְנֵי בּוֹא יוֹם ה' הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא.

הטעם שפותחין הדלת באמירת שְׁפוֹךְ חֶמְתְּךָ בַּפֶּסַח, להכניס בלב הבנים האמונה לחכות על ביאת אליהו הנביא
 אַזוי ווי דער מהר"ל מִפְּרָאָג זאָגט אין די הגדה^י, פאַרוואָס פּוֹתַחִין הַדֶּלֶת
 בִּי שְׁפוֹךְ חֶמְתְּךָ, ווייל אין די סדר נעכט דאַרף מען דאָך איינפרעגן אין די
 קינדער, וְאִמְרַתָּ לְבִנְךָ, וְהַגַּדְתָּ לְבִנְךָ, זאָל מען איינפרעגן אַז מ'זאָל וואַרטן אויף
 אליהו, און מ'זאָל זיך נישט טועה זיין אַז ס'איז פאַרהאַנדן אַ גאולה איידער
 אליהו קומט.

דער מהר"ל מִפְּרָאָג האָט דאָס נאָך געזאָגט ברוח קדשו, מסתמא האָט ער
 געזען אַז ס'וועט נאָך זיין אַזאַ ביטערער טעות וואָס וועט נעבעך פאַרפירן דעם
 כלל ישראל.

אוי נא לנו שכך עלתה בימינו!

איך מיינ אַז די פריעריגע דורות אַז זיי העטן גיווען געזען אַזאַ ביטערן
 חורבן צווישן אידן, אין כלל ישראל, ובארץ הקדושה, העטן זיי עס נישט גיווען
 אויסגעהאַלטן.

^י בהגדה של פסח למהר"ל מפראג. וז"ל, במנהג פתיחת הדלת קודם שפוך חמתך, פרשו כדי להודיע
 שהוא ליל שמורים, אבל לא נראה לי טעם זה, כי למה דוק במקום הזה מודיעים זאת, וגם מה שיש
 נוהגים לומר שפוך חמתך בעת פתיחת הדלת אין בזה טעם וריח. והנראה לי בטעמא דהך מנהגא, שכיון
 שההלל נרצה בא לעורר רחמים ורצון העליון עלינו, שנוכח להיות נרצה לפני הקב"ה, והוא יתרצה אתנו
 ויגאלנו בגאולה שלמה, לפיכך אנו מחויבים להודיע לבנינו ולפרסם מה שנקבֵּל בידינו מן הנביאים,
 שטרם שיבא הגואל צדק, יקדים אליהו הנביא לבוא לבשר לנו הגאולה. כמו שכתוב (מלאכי ג, א) הִנְנִי שִׁלַּח
 מִלְאָכִי וּפְנֵה דָרָךְ לִפְנֵי וּפְתָאֵם יְבוֹא אֶל הֵיכְלוֹ הָאֵדוֹן אֲשֶׁר אֲתֵם מְבַקְשִׁים וּמִלְאָךְ הַבְּרִית אֲשֶׁר אֲתֵם
 חֹפְצִים הַנָּה בָּא וגו'. הָאֵדוֹן הוּא מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ, וּמִלְאָכִי מִלְאָךְ הַבְּרִית הוּא אֱלִיהוּ הַנְּבִיא, וְהַנָּה בָּא פִירוּשׁוֹ
 מִקּוֹדֶם בִּיאַת הָאֵדוֹן הַמְּשִׁיחַ אֶל הֵיכְלוֹ, וְעַל כֵּן זֶה הָאוֹת שֶׁהוּא הוּא הַגּוֹאֵל צִדֵּק. וְכֵן כָּתִיב עוֹד בְּסוֹף
 מִלְאָכִי (ג, ב) הִנֵּה אָנְכִי שִׁלַּח לָכֶם אֶת אֱלֹהֵי הַנְּבִיא לִפְנֵי בּוֹא יוֹם ה' הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא וגו', והרי זה יסוד אמת
 ועיקר גדול לאמונת ביאת המשיח שאנו מצפים עליו למען לא נפול ברשת איוזו משיח שקר, ולפיכך
 נוהגין כאן לפתוח הדלת לכבודו של אליהו הנביא וגם למוזג לכבודו כוס מיותר כוס ישועה של הגאולה
 העתידה, הכל כדי לפרסם בפני בני ביתו ולהודיעם שהגאולה שלמה תלויה בביאת אליהו הנביא מקודם
 לבשר הגאולה, והתגלות אליהו הנביא תהיה האות על ביאת הגואל צדק, כמו שכתוב (ישעי' נב, ז) מִה נִצְאוּ
 עַל הַהָרִים רִגְלֵי מְבַשֵּׂר מְשִׁמֵּעַ שְׁלוֹם מְבַשֵּׂר טוֹב מְשִׁמֵּעַ יְשׁוּעָה אֲמֹר לִצִּיּוֹן מִלֶּךְ אֱלֹקֶיךָ. וְעַל פִּי טַעַם זֶה
 הַנִּהְיָ לומר בעת פתיחת הדלת תפלת הרוחמן, עם הפסוקים המורים על ענין זה מנבואת מלאכי, כמו
 שמקובל בידינו, כי כל דבר מתפרסם ונשתרש יותר בעיני הרואים כאשר יש עם האמירה עוד איזה עשיה
 בפועל ובפרט עשיה המפליאה את עיני הרואים, כמו מזיגת הכוס ופתיחת הדלת לכבודו של אליהו
 הנביא, אבל שפוך חמתך אינו ענין ושייכות לפתיחת הדלת כי הוא רק פתיחה ללא לנו כמו שיתבאר
 לקמן הרי לך טעם נכון וברור מתוק מדבש במנהג פתיחת הדלת. נציין ויואל משה (מאמר א, סימן מט)

נאָר אין דעם דור השפּל וואָס דער דעת איז אַזוי נידעריג איז שוּטָה אַינז
מַרְגִּישׁ^כ, מ'האַט צוגענומען דעם דעת אַז מ'האַט נישט קיין הרגשה.
איבערדעם זאָגט דאָס דער מהר"ל מפראָג אַז מ'טוט פֿאַר דעם אַריינפרעגן
[=להחזיר בלב הבנים] מ'זאָל געדענקען אַז שולח לכם את אליהו.

מב

ביאור הדיוקים בנבואת הַצִּיר אֵין בְּגִלְעָד

קוּשִׁית יִרְמְיָה הַנְּבִיא: מְדוּעַ לֹא עָלְתָה אֶרְכָּת בֵּת עָמִי. דבגדול השפלות איך נעשה תשובה?

יִרְמְיָה הַנְּבִיא האָט געזאָגט, אַז מ'קוקט זיך אָן אַזוי נידריג, ס'איז נישטאָ
קיין מעשים טובים, מיט וואָס קאָן מען געהאָלפֿן ווערן?, וויאָזוי וועלן אידן
תשובה טוהן?, די גאולה מוז דעך דאָך נאָר זיין מיט תשובה, אין ישראל נגאלין
אלא בתשובה.

והתירוץ הוא: הַצִּיר אֵין בְּגִלְעָד. אליהו "הגלעדי" יבוא ויחזיר את ישראל בתשובה!

נאָר דער תירוץ איז! "הַצִּיר אֵין בְּגִלְעָד"! ס'איז דאָ אליהו הגלעדי אויף
אים וואָרט מיר! אַם רפֿא אֵין שָׁם, דאָרטן איז דען נישטאָ קיין רפואה?, [הלא]
כל פֿתְּגֻמָּהִי אֵינִינן אֶסוּתָא אַזוי זאָגט דער תרגום, דאָס זאָגט דער תרגום
דחמדיית לְאֹלֶפְנִיָה דאָליהו הגלעדי, אַזוי פֿאַרטייטשט ער הַצִּיר אֵין בְּגִלְעָד.

מג

אמנם עדיין קשה: מְדוּעַ לֹא עָלְתָה אֶרְכָּת בֵּת עָמִי. למה עדיין לא בא אליהו?

נאָר די קשיא איז דאָך טאַקע מְדוּעַ לֹא עָלְתָה אֶרְכָּת בֵּת עָמִי, ס'איז דאָך
שוין נישטאָ קיין אַנדערע עצה נאָר אַז מ'זאָל וואָרטן אויף אליהו'ן, און מְדוּעַ
לֹא עָלְתָה אֶרְכָּת בֵּת עָמִי.

והתירוץ הוא בעונתו הרבים: הַצִּיר אֵין בְּגִלְעָד. שלא ממתנים על אליהו, ורוצים ישועה על די מינים ה"י!

נאָר בעונתו הרבים דאָס איז דער תירוץ, דער תירוץ איז "הַצִּיר אֵין
בְּגִלְעָד", מ'האַט פֿאַרגעסן צו וואָרטן אויף אליהו'ן!
און מ'האַט זיך איינגערעדט אַז ס'איז פֿאַרהאַנדן חלילה אַ ישועה דורך
מינים.

מד

השם ישמרנו מַדְעוֹת מְרוֹת כְּאֵלוֹ.

וויי איז דעם מענטש וואָס ער קלערט איין רגע, איין רגע, אַז דאָס איז אַ
"ישועה" חלילה. ס'איז אַ "ביטערער חורבן" אוי וויי! אוי וויי אוי וויי!
בעונתו הרבים, אַרגער ווי ווען ס'איז אַראָפּגעקומען די האַרבסטע עבודה
זרה!, נאָך טויזנט מאל אַרגער!.

ס'הייבט זיך נישט אָן, נישט דער אותו האיש מיט'ן שבתי צבי, מיט אַלע
רשעי ארץ וואָס זענען געווען בעולם, וואָס מ'האַט זיי מחזרים ומנדה געווען
אַלע טאָג אין אַלע בתי מדרשים, הייבן זיך נישט אָן אַקעגן די רשעים.
אַקעגן די "ביטערע גזירה" [של הקמת מלכות המינות].

ס'איז על הכלל כולו יצא.

^כ פתגם ידוע ולא נודע מקומו. ובגדה (ג.) הקשה הגמרא והאיכא שוטה, ופרש"י, שאינה מבינה להרגיש.

ווייסט השי"ת צי ס'וועט נאך בלייבן א איד אין ארץ הקדושה! ווייסט השי"ת, אוי וויי, אוי וויי.

[כי הם בבחינת] וְלִבְּךָ בִּקְשׁ לַעֲקֹר אֶת הַכֹּל.

נאך הקב"ה קאָן נאָר העלפן, קיין אנדערער נישט.

אַבער בעונינו הרבים מ'זינדיגט, מ'איז גאָר כרוך נאָך דער עבודה זרה, די דעות זענען געכאַפט בעונינו הרבים.

אוי וויי, צווישן אידן שומרי תורה האָט זיך אַריינגעכאַפט דער כח פונעם ס"מ בעונותינו הרבים.

איז דאָס דער פעלער!, הַצָּרִי אֵין בְּגִלְעָד! פאַרוואָס האָט מען נישט געקלערט הַצָּרִי אֵין בְּגִלְעָד, אליהו איז בכח צו קומען ער קען אידן מחזיר בתשובה זיין.

וואָס זאָל איך זאָגן, ביי מיר איז אַ ברור ווען נישט דאס העט שוין לאַנג אליהו גיווען געקומען, ווען נישט דעם רשעות וואָס דאָ האָט דער ס"מ אַ כאַפּ געגעבן בעונינו הרבים.

מה

ביאור הפסוק ומולדתך אשר הולדת אחריהם

ביאור קושיות א - ב - ג

בהקדם ביאור הגמרא: ראוי היה יוסף שיצאו ממנו י"ב שבטים

וועלמיר צוקומען צו דעם, ומולדתך אשר הולדת אחריהם.

די גמרא זאָגט (סוטה לו): ראוי היה יוסף שיצאו ממנו י"ב שבטים כמו מיעקב שנאמר אֵלֶּה תִּלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף.

[ווייל] דער פסוק דאָ מ'האָט אָנגעהויבן ביי יוסף¹, זאָגט די גמרא אַז דאָס איז אַ היקש מ'זאָל צוגלייכן יוסף'ן צו יעקב'ן, איז געדרינגען אַזוי ווי ס'איז אֵלֶּה תִּלְדוֹת יַעֲקֹב [י"ב שבטים], אַזוי איז יוסף [י"ב שבטים]. אַזוי זאָגט דאָךְ די גמרא.

נאָר ווייל ס'איז געווען וַיִּפְּזוּ זְרַעֵי יִדְדִּי (מט, כד) איבערדעם איז געבליבן נאָר צוויי. דאָס איז דאָךְ הויכע ענינים דער וַיִּפְּזוּ זְרַעֵי יִדְדִּי ס'איז למעלה מהשגתינו. אַבער על כל פנים ברויך מען צו פאַרשטיין זיי פלאַגן זיך דאָךְ אַלע [למה נתבטל היקש זה מה שהיה ראוי לצאת].

מו

הנמחת השי"ת אינו מתבטל רק נתאחר

קושיית הצ"ח: הלא יש היקש עד יַעֲבֹר עִמָּךְ ה' עד יַעֲבֹר עִם זו קְנִיָּה, ולמה לא נתקיים בימי עזרא?

דער צל"ח זאָגט דאָךְ עס² אויפ'ן פסוק עד יַעֲבֹר עִמָּךְ ה' עד יַעֲבֹר עִם זו קְנִיָּה, [שדרשו ראויין הוין] בימי עזרא, זיי זאָלן גיין אַזוי ווי בימי משה [כשנכנסו

¹ בחידושי אגדות המהרש"א ביאר ההיקש, דהיה לו להתחיל לפי הסדר ראובן שמעון וכו'.

² בגמרא (ברכות ד.) עד יַעֲבֹר עִמָּךְ ה' עד יַעֲבֹר עִם זו קְנִיָּה (שמות טו, טז); עד יַעֲבֹר עִמָּךְ ה' זו ביאה ראשונה, עד יַעֲבֹר עִם זו קְנִיָּה זו ביאה שנייה, מכאן אמרו חכמים ראויים היו ישראל ליעשות להם נס בימי עזרא כדרך שנעשה להם בימי יהושע בן נון, אלא שְׁגָרָם הַחֵטָא.

והקשה הצ"ח (ברכות שם, להגאון רבי יחזקאל הלוי לאנדא אב"ד פראג, בעל נודע ביהודה) וז"ל (בקצרה), מה מאוד יפלא על דברי רבינו הגדול הרמב"ם וכו' שכתב שמה שהבטיח הקב"ה על ידי נביא לעולם אינו חוזר,

[לארץ] אלא שְׁגֵרָם הַחֲטָא, שנאמר עַד יַעֲבֹר עִמָּךְ ה' [זו ביאה ראשונה] עַד יַעֲבֹר עִם זו קִנְיָתָ [זו ביאה שנייה].

דער פסוק זאָגט, דער היקש זאָגט אַז ס'וועט זיין דעמאָלטס [בימי עזרא] אַזוי ווי בימי משה, [ולכאורה קשה הלא] כל דבר שיצא מפי הקב"ה לטובה אינו חוזר (ברכות ז.).

זאָגן זיי דער צל"ח און נאָך אַנדערע מפרשים [לתרץ], אַז ס'איז נישט געווען קיין 'חזרה', ס'איז נאָר אָפּגעשטופט געוואָרן אויף שפּעטער. ווייל לעתיד וועט דאָך אַזוי זיין.

נאָר ס'העט גיווען שוין דעמאָלטס געווען בימי עזרא, אלא שגֵרָם הַחֲטָא איז עס נאָכנישט געווען, ס'איז אָפּגעשטופט געוואָרן.

מז

סיום הקושיא: למה אך לא נולדו ליוסף י"ב שבטים הלא יש היקש?

די זעלבע זאך איז דאָך קשה [אצל יוסף], וויאָזוי האָט דאָס געקאָנט בטל ווערן, אַז דער פסוק זאָגט אַלֶּה תִּלְדוּת יַעֲקֹב יוֹסֵף, [וּדְרָשִׁינָן] אַז מ'האָט אים געגעבן די מתנה [שיהיו לו י"ב שבטים], וויאָזוי האָט דאָס געקענט בטל ווערן.

מח

באור החיים הקדוש: לעתיד יתקנו כל החטאים והכל יחזור כפי שהיה צריך להיות

נאָר דער אור החיים הקדוש זאָגט [על הפסוק] רְאוּבֵן בְּכֹרִי אֶתָּה, ביי די ברכות, אַז לעתיד וועט ראובן זיין צוריק בכור, ווייל אַז ס'שטייט איינמאָל אין פסוק אַז יעקב אבינו האָט געזאָגט רְאוּבֵן בְּכֹרִי אֶתָּה מִזֶּה עַם זיין.

און אַז ס'איז געווען גֵרָם הַחֲטָא [נתאחר הדבר], אָבער לעתיד וועלן דאָך די אַלע חטאים פאַרראַכטן ווערן, וועט ער צוריק קומען [להיות בכור].

מט

לאחר תחיית המתים יוליד יוסף בנים, ויה' לו י"ב שבטים

אַ קל וחומר ביי יוסף הצדיק, וואָס דער פסוק זאָגט ביי אים בפירוש אַרויס אַלֶּה תִּלְדוּת יַעֲקֹב יוֹסֵף [ולמדו מזה שראוי להוליד י"ב שבטים כיעקב].

איבערדעם לעתיד שטייט דאָך אַז נאָך תחיית המתים יולידו בנים אַזוי שטייט דאָך.

און די גרויסע צדיקים וועלן דאָך זיין ביי די ערשטע תְּחִיָּה וואָס ס'וועט זיין באַלד ביי ביאת המשיח, אַזוי ווי דער יפה תואר (בר"ר פרשה כו) ברענגט רוב שיטות אַזוי^כ.

ואי אפשר לחטא לבטל הבטחת טובה זו וכו' והרי כאן הבטחת הקב"ה לישראל על ידי נביאו משה רבינו ע"ה לעשות נס בביאה שניה כמו בביאה ראשונה, ואף על פי כן גרם החטא לבטל הבטחה זו וכו'.

ועלה בדעתי לתרץ דברי רבינו הרמב"ם, דהבטחת הקב"ה ע"י משה עד יַעֲבֹר וכו' זו ביאה שניה, שהבטיחם שיהיה עוד ביאה ביד רמה כמו ביאה של יהושע, אבל לא הגביל הזמן אימת ומתי ועל ידי מי שתהיה ביאה זו, אבל כיון שהובטחו לבוא עוד ביד רמה אם לא היו חוטאים אז היתה מתקיימת ההבטחה זו על ידי עזרא, אבל כיון שְׁגֵרָם הַחֲטָא לא נתקיימה אז, אבל מכל מקום הבטחת משה לא נתבטלה וסופה להתקיים במהרה ע"י מלך המשיח.

^כ עיין ויואל משה (מאמר שלש שבועות סימן נ ד"ה ומבואר).

ממילא איבערדעם אז דער פסוק זאָגט אַלֵּה תִלְדוּת יַעֲקֹב יוֹסֵף, אַז ער האָט געהאַט אַ זכות איז עס שוין געטוהן געוואָרן נאָך דעמאָלטס, איי ס'איז נישט געווען, וועט עס זיין לעתיד, אָבער לעתיד נאָך תחיית המתים וועט אודאי צוריק זיין די י"ב שבטים.

די גמרא (שבת ל:) זאָגט דאָך גאָר עתידה אשה שתלד בכל יום. אָבער די י"ב שבטים וועט ער אודאי צוריק האָבן.

ג

ביאור קושיא ב

ומולדתה אשר הולדת אחריהם אינו דבר בטל, כי יתקיים לעתיד לבוא

איבערדעם איז שוין רעכט, איז דאָס נישט קיין דבר לבטלה, ווייל ס'וועט קומען, טאָקע ומולדתה "אשר" הולדת אחריהם [בלשון ודאי], דאָס וועט אַמאָל זיין.

איבערדעם איז שוין נישט קשה די קשיא וואָס זיי פלאָגן זיך, ס'איז טאָקע זייער שווער, פאָרוואָס זאָגט דער פסוק אַזוינס וואָס ס'איז נישט, וואָס ס'איז אַ דבר בטל, אָבער [לדרכינו] דאָס איז נישט קיין דבר בטל, ווייל דאָס וועט אודאי זיין.

נא

ביאור קושיא ג

מה שאמר ומולדתה אשר הולדת לשון עבר, הכוונה על המחשבה

איי וואָס ס'שטייט אַ לשון עבר, איז אויך נישט קיין קשיא.

[ונראה לבאר בהקדם] מ'זאָגט (במוסף לראש השנה, בסדר זכרונות) זֶה הַיּוֹם תִּחְלַת מַעֲשֵׂיךָ זְכוֹרֹן לַיּוֹם רִאשׁוֹן, [ביום] ראש השנה, לויט דעם מאַן דאָס וואָס זאָגט 'בתשרי' נברא העולם.

און אויף אַן אַנדער פּלאַץ שטייט אין פייט 'בניסן' נברא העולם [ולאִותוֹ מאַן דאָס צ"ב איך אומרים זֶה הַיּוֹם תִּחְלַת מַעֲשֵׂיךָ].

נאָר תוספות (ר"ה כו.) זאָגט ס'איז ביידע אמת, אין תשרי איז געווען בַּמַּחֲשָׁבָה, ווייל ס'איז געווען עלה במחשבה זאָגט מען שוין זֶה הַיּוֹם "תִּחְלַת" מַעֲשֵׂיךָ.

נב

[ולפי זה יש לומר דגם הלשון עבר אצל יוסף, הכוונה על המחשבה].

איבערהויפט דאָס אַז ס'שטייט שוין אין פסוק [אינו רק מחשבה], און דערנאָך ער האָט דערויף געטוהן זכותים וואָס ער האָט זוכה געווען דערצו, איז דאָך שוין דער כח התולדה איז שוין 'געטוהן' געוואָרן נאָך פריער, דער אַלֵּה תִלְדוּת יַעֲקֹב [יוסף] ליגט פאַר הולדת, נאָר איי בפועל וועט עס זיין שפעטער, אָבער ער קען שוין זאָגן "הולדת" וואָרן ס'איז שוין געטוהן געוואָרן בכת, ס'איז געווען במחשבה, און די זכותים דער כח המוליד דערפון דאָס האָט ער שוין געהאַט, נאָר ס'איז אָפּגעשטופט געוואָרן אויף שפעטער.

ממילא איז נישט קשה דער ומולדתה, [וואָס] דער פסוק זאָגט "הולדת", וואָס ער זאָגט אַ לשון עבר אויף דאָס וואָס ס'וועט זיין לעתיד, [ווייל] ס'איז

אלעס אויף לעתיד, די אלע פסוקים און די אלע ענינים זענען אלע אויף לעתיד, לויט ווי דער כח פון יוסף הצדיק פון זיין מדה פון זיין עבודה האָט ער שוין צו דעם זוכה געווען.

נג

ביאור קושיא ח:

המלאך הגאֹל אתי "מִכָּל רֶע" יִכְרֹךְ אֶת הַנְּעָרִים, הַכּוֹנֵה שְׁנַעְרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִכְלֹל לְהַנְצִיל מִן הַחַמָּא שְׁנִקְרָא "רֶע" איבערדעם יִכְרֹךְ [אֶת הַנְּעָרִים] וּוָאס עַר הָאָט געבענטשט, הַמְּלָאךְ הַגָּאֹל אֶתִּי מִכָּל רֶע'.

יעקב אבינו האָט געזאָגט כֹּחִי וְרַאשִׁית אוֹנִי.

דער חטא ווערט דאָךְ אָנגערופן רֶע, [כמו דמצינו בפסוק] וַיְהִי עַר בְּכוֹר וְהוֹדָה רֶע בְּעֵינֵי ה' (בראשית לח, ז), דרש'נט דאָךְ די גמרא (נדה יג, מסכת כלה פ"א) רֶע מיינט מען דעם חטא.

דאָס זאָגט ער הַמְּלָאךְ הַגָּאֹל אֶתִּי מִכָּל רֶע', יעקב אבינו איז ניצול געוואָרן, ער האָט געזאָגט כֹּחִי וְרַאשִׁית אוֹנִי שלא ראה קרי מימיו (יבמות עו.).

[הַמְּלָאךְ הַגָּאֹל אֶתִּי] "מִכָּל רֶע" יִכְרֹךְ אֶת הַנְּעָרִים, זאָל בענטשן נערי בני ישראל, דער כח פון יעקב אבינו, יִכְרֹךְ אֶת הַנְּעָרִים זיי זאָלן ניצול ווערן מכל עון.

נד

דער בורא כל עולמים זאָל העלפן:

מ'זאָל דורכקומען די שווערע טעג, די נסיונות, די ביטערע טעג, די יאָרן די לעצטע זמנים פאַר ביאת המשיח, דאָס גרויסע חשכות דאָס גרויסע טינקעלקייט מיט די גרויסע הסתרה.

מ'האָט אונז אַריינגעוואָרפן אין דעם חושך, עַד יִשְׁקִיף וַיֵּרָא ה' מִשְׁמַיִם

(איכה ג, נ).

נה

ביאור התרגום יונתן: בְּךָ יִכְרֹךְ יִשְׂרָאֵל בְּיוֹמָא דְּמַהוּלְתָּא

איבערדעם וַיִּכְרְכֶם [בְּיוֹם הַהוּא לְאִמּוֹר] עַר הָאָט געבענטשט, בְּךָ יִכְרֹךְ יִשְׂרָאֵל [ופירש התרגום יונתן] בְּיוֹמָא דְּמַהוּלְתָּא^{כט}.

אָנהייבן הייבט זיך אָן דער תיקון הברית פון מצות מילה, אַזוי זאָגט דאָךְ דער רמב"ם (מורה נבוכים ח"ג, מט) און אַזוי אין דברי חכמינו ז"ל, אַז די מצות מילה דאָס איז דער פונדאמענט, דער פונדאמענט איז מצות מילה.

איבערדעם איז בְּךָ יִכְרֹךְ יִשְׂרָאֵל בְּיוֹמָא דְּמַהוּלְתָּא, ס'זאָל זיין יִשְׁמַךְ אֱלֹקִים כְּאַפְרִים וְכַמְנָשָׁה.

פון דעם איז אויפגעבויעט געוואָרן די אלע דורות, מיטן כח פון יוסף הצדיק וואָס האָט געדינט דעם באַשעפער, ער האָט געדינט דעם בורא עולם, זיי האָבן געהאָט דאָס לעכטיגקייט פאַר די אויגן, מ'האָט געזען די השפעת אלקות. אַצינד איז מען אין דעם גרויסן חשכות, נאָר אַף עַל פִּי כֵן מוֹזֵן זיך אידן מתגבר זיין מ'זאָל דינען דעם באַשעפער.

^{כט} בתרגום יונתן (ויחי מח, כ) בְּךָ יוֹסֵף בְּרִי יִכְרְכֶנּוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל יְתָ יְנוּקָא בְּיוֹמָא דְּמַהוּלְתָּא וכו'.

מ'מוז זיך פלאַגן אין דעם גרויסן חשכות.
 מ'זאָל די זכיה האָבן מ'זאָל דבוק זיין אין דער תורה הקדושה.
 מ'זאָל די זכיה האָבן, מ'זאָל טוהן דעם רצון הבורא ברוך הוא.
 מ'זאָל די זכיה האָבן זיך מתגבר צו זיין אויף אַלע מְנִיעוֹת, און חלילה אויף
 אַלע מַדּוֹת רְעוֹת, און אויף אַלע תַּאֲוֹת רְעוֹת.
 מ'זאָל די זכיה האָבן מ'זאָל דבוק זיין אין בורא עולם.
 ס'איז נאָך מעגליך, יעדער איד קען נאָך מתקן זיין וואָס מ'האַט פוגם
 געווען, ווילאנג מ'האַט נאָך צייט.

נו

סיום התורה

דער בורא עולם זאָל העלפן:
 מ'זאָלמיר די זכיה האָבן אַז מ'זאָלמיר בקרב דערלעבן די ימי הגאולה.
 מ'זאָלמיר די זכיה האָבן נְגִילָה וְנִשְׁמָחָה בִּישׁוּעָתוֹ (ישעי' כה, ט), וואָס קען דען
 זיין שמחת ישראל, לא כימים הראשונים הימים האלה, וואָס קען דען זיין
 שמחת ישראל?, טאַקע נאָר מיט די גאולה אמיתית מיט די ישועה שלימה!.

דער בורא כל עולמים זאָל העלפן:
 אַז ביז דערווייל אידן זאָלן אָפּגעהיטן ווערן מכל צרה וצוקה.
 השי"ת יִשְׁמַח לבבות בני ישראל, מ'זאָל די זכיה האָבן מ'זאָל דינען דעם
 באַשעפער באמת ובשמחה.
 מ'זאָל די זכיה האָבן מ'זאָל נאָך מתקן זיין וואָס מ'האַט פוגם געווען.
 דער בורא כל עולמים זאָל העלפן מ'זאָלמיר נאָך אַלע אינאיינעם די זכיה
 האָבן צו זען די ישועה שלימה, און די צדיקים אמיתיים וואָס זיי וועלן
 אויפשטיין ביי ביאת המשיח.
 מ'זאָלמיר זוכה זיין צו זען אור קדושתו יתברך שמו, בהתרוממות קרן
 התורה וישראל ובהתגלות כבוד שמים עלינו במהרה בימינו אמן.

